

SVET PTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

03
2016

Mlada **VELIKA DETLA** (*Dendrocopos major*) se morata jeseni okrepiti z dovolj zalogami, da bosta preživela svojo prvo zimo, ki je odločujoča v življenju vseh stalc.

foto: **Matej Kurinčič**

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 22, številka 03, oktober 2016
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVIJE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS - BirdLife Slovenia)
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: www.ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS - BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
tel.: 01 426 58 75,
fax: 01 425 11 81

GLAVNA UREDNICA: Petra Vrh Vrezec
E-POŠTA: petra.vrh@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Alenka Bradač, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, doc. dr. Al Vrezec

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrič

OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina,
Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: NEBIA d.o.o.

TISK: Schwarz print d.o.o.
NAKLADA: 2500 izvodov
IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revijo sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

POSLANSTVO DOPPS:
Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PRESEDNIK: Rudolf Tekavčič
PODPRESEDNICA: dr. Tatjana Čelik
UPRAVNI ODBOR: Gregor Domanjko, Peter Krečič, Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada, Manca Velkavrh
NADZORNI ODBOR: Luka Korošec, dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar
DIREKTOR: dr. Damijan Denac

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6

SKRITI PREBIVALCI GNEZD

Ptičja in sesalska gnezda so svojevrstna ekološka niša. V njih se lahko naselijo zajedavci ali paraziti. Ravno tako so privlačna za gnilojedce ali saprofage, ki se hranijo z razkrajajočimi se rastlinskimi ostanki, gradniki gnezd. V gnezdih pa so tudi koprofagi ali jedci iztrebkov in izločkov ptičev ter nekrofagi, ki jedo poginula trupla, mrhovino, ostanke perja in kože.

foto: **Jani Vidmar**

14

V SPOMIN NA KAROLINSKO PAPIGO

Kaj je prispevalo k izumrtju pisane karolinske papige (*Conuropsis carolinensis*)? Brezbrižnost človeka ali njegova požrešnost, pomanjkljiva izobraženost ali nepriznavanje pomembne vloge in poslanstva vsakega živega bitja na našem planetu? Hitro izumrtje vrste v zgodnjih letih 20. stoletja je za vedno zavito v skrivnost.

foto: **Al Vrezec**

16

JULIANA PRAZNUJE!

Letošnje leto je za alpski botanični vrt Juliana v Trenti nekaj posebnega. Vrt namreč praznuje častitljivo obletnico - 90 let. Juliana sicer spada med alpske botanične vrtove, a v njej ne uspevajo samo alpske vrste, pač pa tudi rastline kraških travnikov in predalpskega območja, skupaj okoli 600 vrst.

ilustracija: **Samo Jenčič**

34

RAZISKOVALI SMO POMURJE

Mladinski ornitološki raziskovalni tabori so za mlade res posebni dogodki. Tukaj se spoznajo in družijo mladi s posebnim zanimanjem, hkrati pa je to za mnoge prvi korak v resno raziskovalno delo ter kaljenje v naravovarstvu.

foto: **Tilen Basle**

KAZALO

- 6 SKRITI PREBIVALCI GNEZD
- 10 KUBA
- 14 V SPOMIN NA KAROLINSKO PAPIGO
- 16 JULIANA PRAZNUJE!
- 18 VELIKI DETEL
- 20 PETER MARKHAM SCOTT - ČLOVEK, KI MU JE BILO MAR ZA NARAVO
- 22 JESENSKA OPAZOVANJA V NARAVI
- 26 PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS
- 31 VID MALIH PTIC - NE TAKO OSTER KOT HITER
- 32 HRANA, ZMAGOVALEC JE HITREJŠI
- 34 RAZISKOVALI SMO POMURJE
- 36 25. ZAPOREDNI POPIS KOSCA NA CERKNIŠKEM JEZERU
- 38 ZAKLJUČIL SE JE PROJEKT SIMARINE-NATURA
- 40 NOVICE DOPPS
- 48 PREŽIVETJE - KRUTI DEL NARAVE
- 48 NA KUKAVIČJI SLEDI
- 49 KAM NAJ POSTAVIM KRMILNICO?
- 50 GNEZDENJE V BLIŽINI KONČNEGA PLENILCA: PREDNOST ALI SLABOST?

38

ZAKLJUČIL SE JE PROJEKT SIMARINE-NATURA

Konec maja se je zaključil projekt, namenjen vzpostavitvi morskih območij Natura 2000. Vse o rezultatih projekta si preberite na strani 31.

Ilustracija: Kristina Krhin

foto: Al Vrezec

Hladna polovica leta je pred nami in spet bo več časa za branje in spoznavanje ptičjega sveta. Za popestritev mrzlih dni si le pripravite krmilnico, da vam bodo delale družbo tiste ptice, ki čez zimo ostajajo doma ali celo prihajajo z mrzlega severa. Med njimi je lahko namreč tudi kak poseben gost!

V tej številki razkrivamo manj poznane in skrite prebivalce ptičjih gnezd. Presenečeni boste, ko boste prebrali, kaj vse živi v gnezdih ptic, ki so svojevrstna ekološka niša. Prišleki so raznovrstnih sort – nekateri koristni higieniki, drugi samo naključni gostje, tretji pa nadležneži, ki lahko povzročijo ptičjemu zarodu tudi najhujše. Profesor Kazimir Tarman, raziskovalec ene od teh skupin »malih« obiskovalcev ptičjih gnezd, je želel z zanimivim prispevkom med ljubitelji ptic do teh prezrtih bitij izzvati radovednost.

Karolinska papiga in njena življenjska zgodba vas bo gotovo očarala in pretresla. Naj nam bo velika spodbuda, da se še naprej bojujemo za ohranjanje naše biotske raznovrstnosti, ki jo osmišljajo prav vrste, ki smo jih ljudje izbrisali z obličja Zemlje.

Navdušeni smo nad lepo četico mladih, navdušenih ornitologov in naravovarstvenikov iz vse Slovenije, ki so se udeležili Mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora »Štrk 2016« v Pomurju (stran 34). Zanimanje za tabor je vsako leto večje in prosta mesta se napolnijo že prvi dan. Prijeten občutek ob misli, da prihajajo znanjci, ki jim je za naravo še zelo mar. Na strani 36 pozdravljamo vztrajnost prostovoljcev, ki na Cerkniškem jezeru že četrto stoletja spremljajo ogroženega kosca v akciji Crex Night!

Vsega, kar se skriva na naslednjih straneh, pa vam ne bi želela razkriti, ker to gotovo čim prej želite narediti sami.

Želim vam čudovito jesen in ne pozabite z nami deliti kak zanimiv fotoulov ali ptičjo prigodo.

Spremljajte nas na ptice.si

PETRA VRH VREZEC,
urednica revije Svet ptic

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Al Vrezec, Jurij Hanžel

1

ZLATOVRANKA (*Coracias garrulus*)

Ptice na spomladanski selitvi je bila maja 2016 opazovana precej visoko pri Jezerskem [MEŠKO, B. (2016): *Lovec* 99 (7/8): 389].

foto: Jani Vidmar

2

RJAVOGLAVI SRAKOPER (*Lanius senator*)

Vrsta je pri nas izjemno redka na jesenski selitvi, kakor je bil primer prvoletne ptice avgusta 2015 pri Voklem [ŠERE, D. & FEKONJA, D. (2015): *Acrocephalus* 36 (166/167): 191-192].

izvirni foto: Dare Šere

3

KOSTANJEVKA (*Aythya nyroca*)

Kot kažejo podatki, zbrani med letoma 2006 in 2015, je kostanjevka na Gorenjskem reden spomladanski in jesenski preletnik, posamezne ptice pa tudi prezimujejo, zlasti na Hraških mlakah in Zbiljskem jezeru [BLAŽIČ, B. & HANŽEL, J. (2015): *Acrocephalus* 36 (166/167): 185].

foto: Borut Rubinič

4

ČRNA ŽOLNA (*Dryocopus martius*)

Glede na popis iz leta 2011 je vrsta v okolici Ljubljane najpogostejša na Rašici, Šmarni gori in Soteškem hribu, najredkejša ali sploh neopažena pa na Ljubljanskem polju in Rožniku [CAJNKO, D. (2013): *Dipl. delo*, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana].

foto: Ivan Esenko

5

VELIKA BELA ČAPLJA (*Ardea alba*)

Največje zgojitve prezimujočih ptic na Ljubljanskem barju v zimi 2014/15 so bile ob cesti Ig-Ljubljana ter na lškem vršaju, ključna za zgojitve te vrste pa je bila številčnost malih sesakev [ŠEMROV, J. (2016): *Mag. delo*, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana].

foto: Kristjan Malačič

6

KOZAČA (*Strix uralensis*)

Na Krimu pri Ljubljani je bilo v letu 2011 ugotovljeno, da so zlasti kozačini samci medvrstno teritorialni proti lesni sovi, ne pa tudi koconogemu čuku, medtem ko so fizični napadi na teritorialnega vsiljivca redki [ŽLENDER, N. (2016): *Dipl. delo*, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana].

foto: Ivan Petrič

7

STRMOGLAVEC (*Morus bassanus*)

Šesti podatek za Slovenijo - drugoletni osebek je bil junija 2016 opazovan na morju pred Piranom [Komisija za redkosti - vir podatka: Jurij Hanžel].

foto: Tilen Genov, društvo Morlgenos

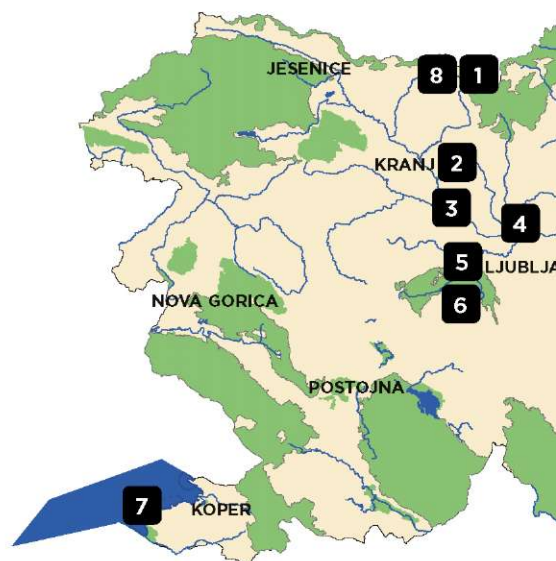

8

SKALNA LASTOVKA (*Ptyonoprogne rupestris*)

Prva urbana gnezda v Sloveniji - gnezda na stavbah - so bila pri nas dokumentirana leta 2012 v Trzinu, 2014 v Dravogradu, pa tudi v Ravnah, Prevaljah, Mežici, Žerjavu in Črni [BLAŽIČ, B. & RUTNIK, K. (2015): *Acrocephalus* 36 (166/167): 189-190].

izvirni foto: Katja Rutnik

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Al Vrezec, Prirodoslovni muzej Slovenije,
Prešernova 20, p.p. 290, SI-1001 Ljubljana
e-mail: avrezec@pms-lj.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Jurij Hanzel, Komisija za redkosti,
DOPPS, Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana
e-mail: jurij.hanzel@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/

9

MESTNA LASTOVKA
(*Delichon urbicum*)

Ena največjih kolonij pri nas gnezdi na stavbi v središču Maribora, kjer je bilo leta 2013 naštetih rekordnih 240 gnezd, del le-teh pa so kasneje uničili, tako da je bilo leta 2014 samo še 163 gnezd oziroma 150 parov lastovk [BRACKO, F. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 90].

foto: Bojan Bratož

10

NILSKA GOS
(*Alopochen aegyptiaca*)

V letih 2014 in 2015 je bila ta tujerodna gos opazovana na treh štajerskih vodnih telesih, aprila 2014 pri Zgornjem Konjišču, aprila 2015 na zadrževalniku Medvedce in avgusta 2015 pri Hotinji vasi, pri čemer je šlo verjetno za ptice iz evropskih gnezdečih populacij [BORDJAN, D. (2015): *Acrocephalus* 36 (166/167): 185].

foto: Ivan Petrič

11

MALI DEŽEVNIK
(*Charadrius dubius*)

V popisih prodišč reke Mure v letih 2014 in 2015 se je izkazalo, da je vrsta precej pogostejša v spodnjem delu reke Mure med Gibino in Dekanovcem, kjer je gnezdilo med 21 do 27 parov, medtem ko so bili na zgornji Muri najdeni največ štirje pari [BAVEC, N. (2016): *Dipl. delo*, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana].

foto: Bojan Bratož

12

VELIKI SRAKOPER
(*Lanius excubitor*)

Na Dravskem in Ptujem polju so bile večje zgoščitve prezimujočih ptic med letoma 2000 in 2013 zabeležene v okolici Medvedc, Mostja in Stojnskih travnikov, vrsta pa pretežno lovi po poljih, pri čemer so srakoperjev plen večinoma voluharice [BOMBEK, D. (2016): *Mag. delo*, Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Univerza v Mariboru, Maribor].

foto: Branko Brečko

13

ŠKOLJKARICA
(*Haematopus ostralegus*)

Kar 11 ptic se je julija 2015 zadrževalo na Ptujem jezeru, kar je ena največjih skupin školjkaric, opazovanih pri nas [BORDJAN, D. (2015): *Acrocephalus* 36 (166/167): 187].

foto: Bojan Škerjanc

14

KASPIJSKA ČIGRA
(*Hydroprogne caspia*)

Kaspijske čigre se v Sloveniji pogosteje pojavljajo na jesenski selitvi, avgusta 2014 so bile na vodnem zadrževalniku Medvedce kar štiri, septembra 2014 pa jih je bilo na Ptujem jezeru preštetih kar sedem [DENAC, M. (2015): *Acrocephalus* 36 (164/165): 88].

foto: Alen Ploj

15

ČRNA RACA
(*Melanitta nigra*)

Prvi podatek z reke Drave po letu 2010 – tri samice so bile novembra 2015 opazovane na Ptujem jezeru [Komisija za redkosti – vir podatka: Willi Stani].

foto: Andy Hay (rsfp-images.com)

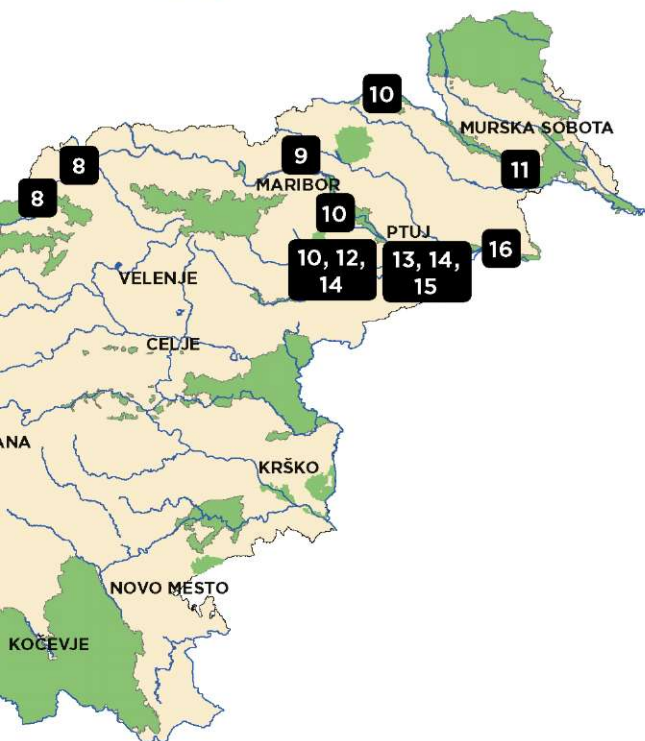
16

BAHAMSKA RACA
(*Anas bahamensis*)

Drugi podatek za Slovenijo – ta tujerodna raca je bila med februarjem in aprilom 2016 večkrat opazovana na Ormoškem jezeru [Komisija za redkosti – vir podatka: Luka Božič].

izvirni foto: Luka Božič

KOS (*Turdus merula*)
foto: Boris Kozinc

SKRITI PREBIVALCI GNEZD

// Kazimir Tarman

Med gostim prepletom trnastih vej vrtnice vzpenjavke in glicinije na našem vrtu že vrsto let zapored gnezdi kosovka (*Turdus merula*). Dobro se je skrila in zavarovala gnezdo pred pogledi mačk, sivih vran (*Corvus cornix*) in srak (*Pica pica*). To je začasen dom njene družine, zibelka novega rodu. A v njenem gnezdu so še drugi prebivalci, skriti našemu pogledu. Njim sem namenil nekaj naslednjih vrstic.

SREČANJE S PREBIVALCI GNEZD

V sedemdesetih letih minulega stoletja je prihajal k meni na zoološki oddelek znani raziskovalec pršic, Milan Mrciak z Univerze v Bratislavi. Izkopaval je krtova gnezda v ljubljanski okolici, največ na Ljubljanskem barju, jih sušil na naših Tullgrenovih lijakih in zbiral iz njih „izgnane“ pršice. Mimogrede sem spoznal raznovrstnost drobnih členonožcev, ki so naselili krtova gnezda. Med njimi so bile tudi roženaste pršice (Oribatidae), moje dobre znanke iz vzorcev travniških in gozdnih tal. Milana so zanimale predvsem parazitske pršice (red Parasitiformes) iz družine Gamasidae. Kljub imenu je večina pršic tega redu plenilska, a nekatere so zajedavke in prenašalke klic nevarnih bolezni. Ko so iz vzorcev poskakovale bolhe (Siphonaptera), je bilo srečanje z njimi malce neprijetno. Njihova nadležnost je vzbujala misel na vzporednice z naselitvami drobnih neželenih gostov v človeških domovih. Na Univerzi v Helsinkih je tedaj deloval

ŽERKE PTIČJE BRENČAČKE (*Protocalliphora azurea*) najraje iščejo gnezda ptic pevk. Izvaljene ličinke se zažirajo v noge, oči, nosnice in ušesa goličev.

foto: Brian Eversham

zoolog in akarolog Eero Karppinen, ki se je ukvarjal z raziskovanjem roženastih pršic, tudi prebivalci ptičjih gnezd, in o tem pisal članke. Nekaj o njegovih izsledkih bom pisal tudi v nadaljevanju.

RAZNOVSTNOST GNEZDNIH PREBIVALCEV

Ptičja in sesalska gnezda so svojevrstna ekološka niša. »Sostanovalkam« v njih pravimo nidikoli (*nidus* je lat. gnezdo in *colo* je bivati ali stanovati). Po načinu življenja ali dejavnosti spadajo v tri skupine. V prvi so **zajedavci ali paraziti** (klopi in druge pršice, bolhe, uši, žerke mesarskih muh itd.). Drugo sestavljajo **gnilojedci ali saprofagi**. Ti se hranijo z razkrajajočimi se rastlinskimi ostanki, gradniki gnezd. Mednje sodijo živali tal ali pedofavna (*pedon* so v grščini tla), ki jih ptiči sami prinesejo v gnezda s travo, listjem, vejicami, lubjem, mahom, lišaji, blatom in drugimi gradniki gnezd. Nekateri izmed gnilojedcev pa iz neposredne okolice v gnezda prilezejo sami. Najštevilčnejše med njimi so pršice: roženaste, plenilske, žametne in tiste, ki jih najdemo na hrani tudi v naših kletih in shrambah (akaridije). Takoj za njimi so skakači (Collembola) in druge nekrilate žuželke (Apterigota), strige in stonoge, raki prašički ali kočiči, ličinke muh in hroščev. V tretji skupini so **koprofagi ali jedci iztrebkov** in izločkov ptičev ter **nekrofagi**, ki jedo poginula trupla, mrhovino, ostanke perja in kože itd.

Na raznovrstnost gnezdnih prebivalcev in njihovo številčnost vpliva tudi neposredna okolica gnezda. Očitne so razlike v naselitvi glede na lego gnezd. Priselitev v talna gnezda je najlažja. Gnezdno druščino v duplih in krošnjah dreves določa izbira gnezditvenega gradiva in mesto zbiranja. Nastiljanje gnezd z mahovi in lišaji vnaša vanje mnoge talne pršice in skakače.

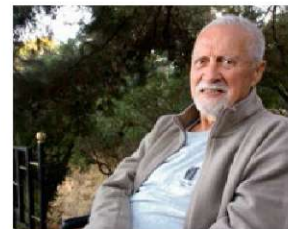
DOBRI IN SLABI PRIŠLEKI

Mnogi prišleki so naključni gostje gnezda. Nekateri privablja »polna skleda« ali razkrajajoča se organska snov, ki je njihova hrana. To so znani razkrojevalci ali humifikatorji rastlinskih ostankov. Nepožrte ostanke kože, perja in dlake v gnezdih ujed obdelujejo hrošči slaninarji (Dermestidae) in ličinke moljev. Čeprav so v večini sostanovanci ptičjih gnezd nenevarni gnilojedci in govnojedci, pa se med njimi znajdejo tudi nevarni gostje.

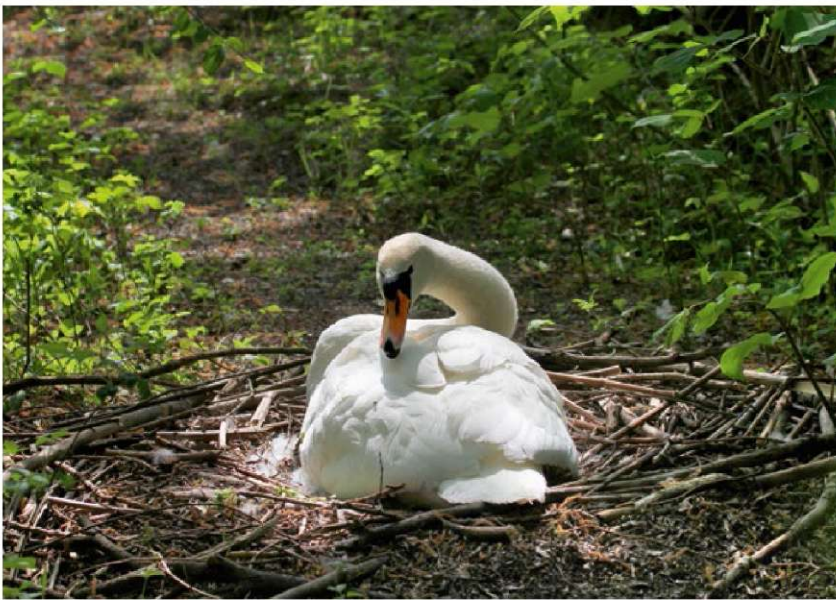
LASTOVIČJA BOLHA (*Ceratothylus hirundinis*) zajeda na kmečki (*Hirundo rustica*) in mestni lastovki (*Delichon urbicum*).

foto: Tomi Trilar

PROF. DR. KAZIMIR TARMAN je biolog, zoolog in ekolog, upokojeni redni profesor na oddelku za biologijo Biotehniške fakultete v Ljubljani, kjer je predaval ekologijo živali in biologijo morja. Znanstveno se ukvarja z ekologijo, taksonomijo in biogeografijo nevretenčarjev, predvsem talnih pršic. V času doktorskega študija se je strokovno izpopolnjeval na Univerzi na Dunaju, v Kielu, na Inštitutu za morsko biologijo v Wilhelmsshavnu v Nemčiji in v Angliji. Znan je tudi kot popularizator ekologije in pisec učbenikov ekologije ter poljudnoznanstvenih del za širšo publiko. Njegov učbenik Osnove ekologije in ekologija živali iz leta 1992 je prvi slovenski visokošolski učbenik ekologije.

foto: Gregor Tarman

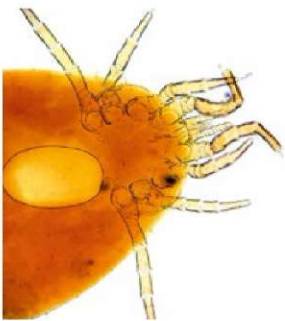

Na raznovrstnost gnezdnih prebivalcev in njihovo številčnost vpliva tudi neposredna okolica gnezda. Priselitev v talna gnezda ptic je najlažja.

LABOD GRBEC (*Cygnus olor*)

foto: **Matej Kurinčič**

Ptičja gnezda so svojevrstna ekološka niša. V njih se znajdejo tako dobri kot slabi prišleki.

KOKOŠJE PRŠICE

(*Dermanyssus gallinae*) so prenašalci bakterij in virusov, povzročiteljev nevarnih bolezni tudi pri ljudeh.

foto: **Petra Bandelj**

Nepožrte ostanke kože, perja in dlake v gnezdnih ujed obdelujejo hrošči slaninarji (Dermestidae) – **PISANI PREPROGAR** (*Anthrenus pimpinellae*).

foto: **Miran Cvenkel**

Mikroskopski posnetek živali tal (pedofavne) iz vzorcev gozdnih tal. V gnezdnih najdejo svoj dom različne vrste pražuželk, posebno skakači (Collembola).

foto: **Kazimir Tarman**

Gnezda privabijo muhe iz družine brenčočk (Calliphoridae) in sirovih muh (Piophilidae), ki odlagajo v gnezda jajčeca. Njihove žerke požirajo gnijoče organske ostanke in iztrebke ptičjih mladičev. Med njimi pa so muhe, katerih žerke imajo drugačne navade. To so muhe ptičje brenčočke (več vrst iz rodu *Protocalliphora*) in ptičja sirova muha (*Neottiophilum praeustum*). Najraje iščejo gnezda ptic pevk. V posamezno gnezdo izležejo le po nekaj jajčec, saj bi preveliko število žerk povzročilo pomor gostiteljev in s tem prekinilo razvoj zajedavskih ličink. Ptičje brenčočke so pogoste tudi pri gnezdkah v drevesnih duplih. Izvaljene žerke brenčočk se zažirajo v noge, oči in ušesa goličev. Žerke, ki se pregrizejo skozi kožo gostiteljic, povzročajo gnojne bule in nevarne ognjoke. Tiste, ki zajedajo v nosnici, poškodujejo rastno tkivo zgornje polovice kljuna, razvije se »lopatast kljun«, kar prizadene

Ptičje brenčočke so pogoste tudi pri gnezdkah v drevesnih duplih, kot denimo pri **ČRNI ŽOLNI** (*Dryocopus martius*).

foto: **Matej Kovačič**

prehranjevanje živali. V ptičje mladiče vdirajo tudi skozi zadnjično odprtino in jim pijejo kri ali jih požirajo pri živem telesu. Če jih je več na posamezno žrtev, izpijejo iz nje toliko krvi, da golič pogine. Razvojni krog zajedavskih muh se je časovno uravnal z gnezdenjem gostiteljic. Zato je razumljiv nagon nekaterih vrst pevk, katerih goliči se iztrebljajo prek roba gnezda, ali onih, katerih starši s kljunom odnašajo v posebni kožici zavite iztrebke proč od gnezda. Higiena prispeva k uspešnejšemu preživetju zaroda. Čisto gnezdo je tudi manj vabljivo za plenilce in zajedavce.

Primer mušjega zajedavstva je zanimiv tudi z ekološko - evolucijskega gledišča, saj nam pokaže

Pojavljanje mušjih žerk v gnezdih ni vedno škodljivo. Saprofage žerke muh pasjic (*Fannia* sp.) v gnezdih **ČEBELARJA** (*Merops apiaster*) jedo gnezodne odpadke in s tem ohranjajo njihovo snažnost.
foto: **Tone Trebar**

Zelo številčne gnezodne prebivalke so **TALNE PRŠICE**: zajedavske (zgoraj) in roženaste (spodaj).
foto: **Aleksandra Vergles-Rataj, Natalija Pišec**

eno izmed razvojnih poti zajedavstva. Požiranje organskih ostankov, še posebno iztrebkov, je »predpriprava« za vstop v telo gostitelja, najpreprosteje kar skozi zadnjico.

Pojavljanje mušjih žerk v gnezdih pa ni vedno škodljivo. Saprofage žerke muh pasjic (rod *Fannia*) v gnezdih čebelarja (*Merops apiaster*) jedo gnezodne odpadke in s tem ohranjajo njihovo snažnost, kar prispeva k rasti in zdravju mladičev.

Vabilo za naselitev so tudi ugodne mikroklimatske razmere; vlažnost in ogretost gnezda, ki jo ustvarjajo ptiči in sesalci. Človeška bivališča si radi izberejo za gnezdenje domači vrabci (*Passer domesticus*) in golobi (*Columba livia domestica*). Drobní podnajemniki njihovih gnezd so kokošje pršice (*Dermanyssus gallinae*) in klopi (*Argas reflexus*), ki so prenašalci bakterij in virusov, povzročiteljev nevarnih bolezni tudi pri ljudeh. Zato je raziskovanje ptičjih gnezd tudi pomembno za zdravstvo in higieno naših bivališč.

POGLEJMO V ZAPUŠČENA GNEZDA ŠE MI!

Gnezda so mali ekosistemi. Med njihovimi prebivalci se spletajo različne povezave: zajedavske, plenilske in tudi sožitja. Zato je pravi smisel tega pisanja izzvati radovednost. Če vas je zagrabila, izdelajte pripravo za izganjanje in zbiranje drobnih prebivalcev, Tullgrenov lijak (slika). Vzorce zbranih živali, tudi žive, lahko opazujemo skozi digitalni mikroskop. Če tega povežemo z računalnikom, dobimo sliko na ekranu. Za razpoznavanje raznovrstnosti in biologije gnezdnih prebivalcev pa so spodaj navedeni priročniki. Etično načelo o spoštovanju vsakršnega življenja (tudi etični kodeks ornitologov!) pa nam ukazuje, da lahko raziskovanje začnemo šele potem, ko so mladiči in njihovi starši zapustili gnezdo.

TULLGRENOV LIJAK za izganjanje talnih členonožcev: v sitih na vrhu so vzorci tal (ali opuščeni gnezd). S sušenjem se živali v njih pomikajo navzdol, padejo skozi očesca mreže v lijak in zdrknejo po njem v zbirne posodice. Če je na dnu zbirne posodice plast vlažnega mavca, lahko opazujemo žive živali.
foto: **Kazimir Tarman**

Pri ptici je čisto povzročila zajedavska pršica.
foto: **Marko Zdravec, Arhiv Klinike za ptice, male sesalce in plazilce, VF**

LITERATURA:

- KRISTOFIK, J., DAROLOVA, A., HOI, C. (2016): Housekeeping by lodgers: the importance of bird nest fauna on offspring condition. - *Journal of Ornithology*
- MRŠIČ, N. (1997): Živali naših tal. - Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.
- MRŠIČ, N. & NOVAK, T. (1995): Vzorcenje in določanje talnih živali. - Zavod republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
- PHILIPS, J.R. & DINDAL, D.L. (1977): Raptor Nests as a Habitata for Invertebrates: A Review. - *Journal of Raptor Research* 11 (4): 86.
- TARMAN, K. (1955): Kaj živi v gozdni zemlji? Kako nabiramo drobne členonožce v njej? - *Proteus* XVIII: 82 - 85.
- TARMAN, K. (1965): Živi svet tal. - Zbirka planet. - Cankarjeva založba, Ljubljana.
- TARMAN, K. (1985): Živali tal. - Naša rodna zemlja. - Prirodoslovno društvo Slovenije, Ljubljana.

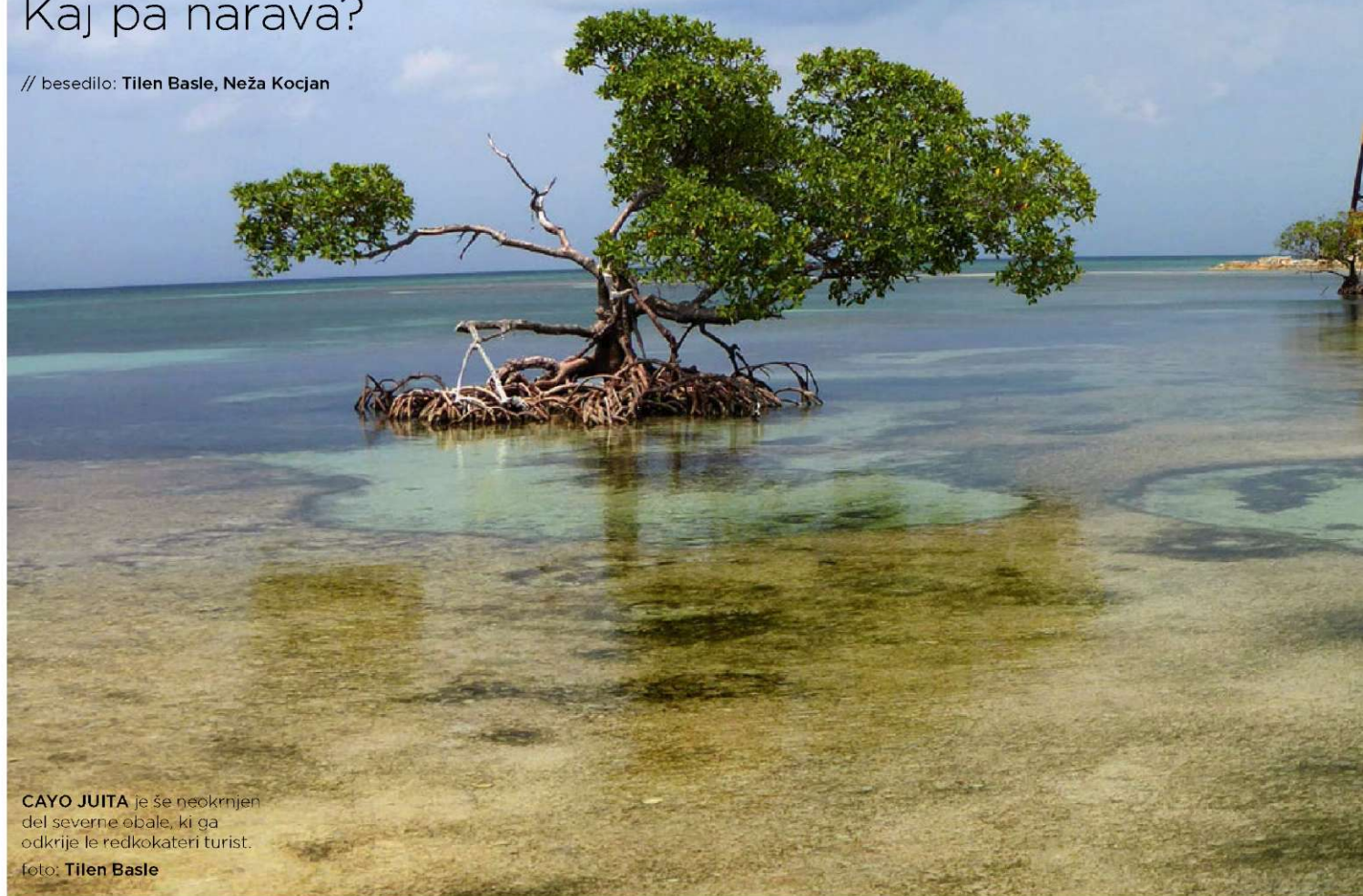

KUBA

ŽIVELA REVOLUCIJA!

Kaj pa narava?

// besedilo: Tilen Basle, Neža Kocjan

CAYO JUITA je še neokrnjen del severne obale, ki ga odkrije le redkokateri turist.
foto: Tilen Basle

Kljub temu, da sva se osredotočila na raziskovanje biotske pestrosti, se ne da izogniti edinstveni družbenopolitični situaciji, v kateri je trenutno ta država. Obisk otoka ni le potovanje v prostoru, temveč predvsem preskok v času nazaj, kar omogoča sproščujoč oddih od potrošniške družbe. Socialni varnosti in zdravstvenemu varstvu navkljub se revolucionarna zavest vse bolj umika želji po materialnih dobrinah Zahoda.

Najbolj vzhodno točko je najino potovanje doseglo v Baracoi, najstarejšem kolonialnem mestu na Kubi. Danes je mesto živahen kolaž pisanih hišic, prašnih cest ter nasmejanih ljudi. Stisnjeno je v varnem zavetju gozdnatih gričev in obdano z morjem, ki vztrajno pljuska prek Malecóna. Veter z Atlantika poskrbi za prijetne temperature, obenem pa nosi s seboj neizpodbiten dokaz, da je Baracoa mesto čokolade. Vonj pražene-

ga kakava iz bližnje tovarne kar vabi v eno izmed čokoladnic, ki obdajajo glavno ulico. Le nekaj deset kilometrov od mesta pa lahko ljubitelji narave uživajo tudi v neokrnjeni naravi Narodnega parka Alejandro Humboldt.

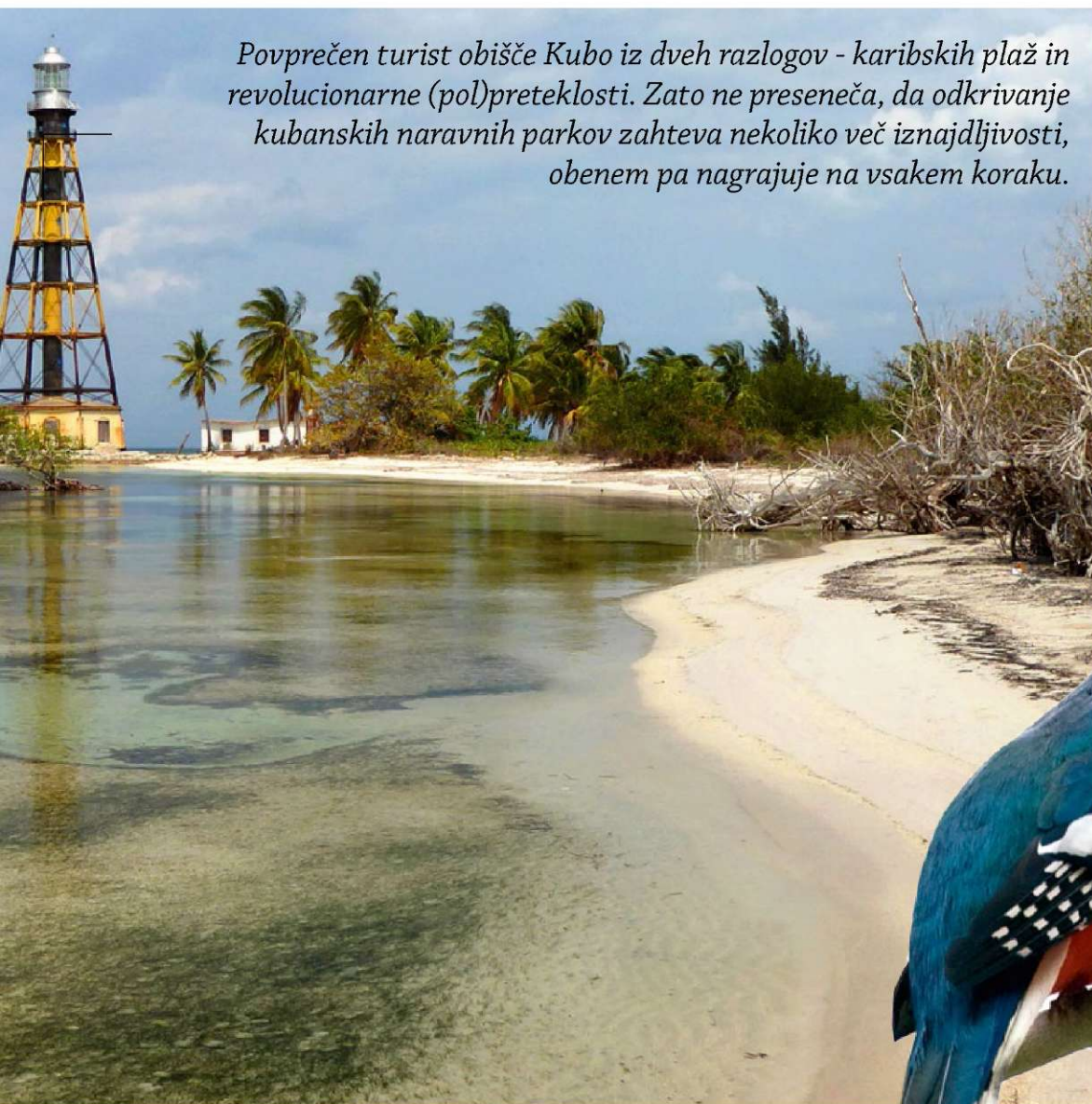
REDKO OBISKANI NACIONALNI PARK

Nacionalni park Alejandro de Humboldt sestavlja krpanka različnih tipov življenjskih okolij. Borov gozd se izmenjuje s sestoji mešanega gozda, drevesa preraščajo bromelije, v podrasti pa lahko najdemo številne vrste praproti, mnoge izmed njih endemične. Vodniki po parku so predvsem okoliški kmetje. Raziskane dele parka poznajo tako dobro, da brez težav najdejo žabico vrste *Eleutherodactylus iberia*, ki ne meri več kot osem milimetrov. To pa je le ena izmed poslastic, ki navdušijo. Ljubitelje živali na vsakem koraku pričaka kaj novega, bodisi kubanski todi (*Todus multicolor*), kubanski trogon ali po kubansko tocororro (*Priotelus temnurus*), kubanski kolibri (*Chlorostilbon ricardii*) ali pa katera izmed številnih vrst kuščarjev. Več kot polovica parka pa za zdaj ostaja neraziskana. Posledica precejšnje geografske oddaljenosti parka pripomore

Povprečen turist obiše Kubo iz dveh razlogov - karibskih plaž in revolucionarne (pol)preteklosti. Zato ne preseneča, da odkrivanje kubanskih naravnih parkov zahteva nekoliko več iznajdljivosti, obenem pa nagrajuje na vsakem koraku.

Površina:
109,884 km²
Št. prebivalcev:
11.238.317
Št. vrst ptic:
368 (od tega 25 endemičnih)
Št. Območij, pomembnih za ptice (IBA):
28

tudi k temu, da park precej redko obišejo turisti, še redkeje pa ornitologi.

OHRANJENO MOKRIŠČE ANTILOV

Pa vendar tudi na Kubi najdemo območja, ki množično privlačijo lovce na pernate redkosti. Najbolj poznano med njimi je dobrih 6.000 km² veliko mokrišče, imenovano Cienaga de Zapata. Razteza se v neposredni bližini vsem dobro znanega Prašičjega zaliva, kraja spodletele ameriške invazije, ki je pomenila dokončno zmago revolucije. Mokrišče je bilo že leta 1971 razglašeno za Ramsarsko območje, leta 2001 pa so ga razširili še za dobrih 4.500 km². Sestavlja največje območje ohranjanja narave ne samo na Kubi, temveč na celotnem Karibskem otočju. Območje pa ni pomembno le zaradi svoje velikosti, marveč je obenem tudi najbolje ohranjeno mokrišče Antilov.

RAZVIT ORNITOTURIZEM

V okoliških mestih Playa Larga in Playa Giron so skupine (starejših) ljudi v ohlapnih oblačilih peščene in kaki barve z daljnogledi okoli vratu

KUBANSKI TROGON
(*Priotelus temnurus*)
velja za nacionalno ptico, saj njegova obarvanost in operjenost spominjata na kubansko zastavo.

foto: **Laura Gooch**

ter klobukom na glavi precejšen kontrast deskarjem, potapljačem ter drugim v kopalke oblečenim turistom. So jasen kazalec relativno dobro organizirane turistične niše, ki zagretim ornitologom omogoča, da pod vodstvom mnogih lokalnih vodnikov opazujejo številne endemične vrste ptic, kot so zapaški mokož (*Cyanolimnas cerverai*), zapaški stržek (*Ferminia cerverai*) ter kubanski strnadovec (*Torreornis inexpectata*). Poleg močvirnega dela blizu vasi Santo Tomás sva si v spremstvu vodnika ogledala še gozdni rezervat ter poplavno savano, kjer sva lahko opazovala kuščarskega kukavca (*Coccyzus merlini*), pa tudi redkejša kubanske endemite, kot na primer kubanske aratinge (*Aratinga euops*), kubanske sovce (*Glauclidium siju*) in golonoge sove (*Otus lawrencii*). Vsekakor je bil vrhunec izleta

ZANIMIVE VRSTE PTIC:

kubanski trogon

(*Priotelus temnurus*),

čmrlji kolibri

(*Mellisuga helenae*),

kubanski kolibri

(*Chlorostilbon ricardii*),

kubanski todi

(*Todus multicolor*),

kubanski strnadovec

(*Torreornis inexpectata*),

zapaški stržek

(*Ferminia cerverai*),

zapaški mokož

(*Cyanolimnas cerverai*),

kalinar

(*Melopyrrha nigra*),

golonoga sova

(*Margarobyas lawrencii*),

žerjavovka

(*Aramus guarauna*),

kubanska aratinga

(*Aratinga euops*),

kubanski piščalar

(*Myadestes elisabeth*),

ameriški škarjekljun

(*Rynchops niger*)

KUBANSKI STRNADOVEC

(*Torreornis inexpectata*) -
kubanski endemit

foto: Tilen Basle

HAVANA - kjer se staro sreča s sodobnim.

foto: Tilen Basle

Potep po Kubi te na vsakem koraku opomni, da ne potrebuješ najnovejšega telefona, tablice ali avtomobila.

foto: Tilen Basle

TRŽNICE - idealno mesto za nakup lokalne hrane

foto: Tilen Basle

čmrlji kolibri (*Mellisuga helenae*) ali zunzuncito, kot ga kličejo domačini, ki s svojimi petimi centimetri in pol velja za najmanjšo ptico na svetu.

VONJ PO KAVI IN TOBAKU

Zahodni del otoka pripada provinci Piñar del Rio. Kot pove že ime, je večinsko rastje na tem območju bor. Tudi v Narodnem parku Viñales ni nič drugače. Izjema je le, da se na tem mestu borov gozd ponekod umakne kraškimi osamelcem iz lehnjaka, imenovanim mogotes. Slednji so preraščeni z različnimi vrstami palm, ki oblikujejo življenjsko okolje lokalno endemični vrsti kubanskega piščalarja (*Myadestes elisabeth*). Doline med osamelci so obdelane. Prevladujejo kulture tobaka, ponekod pa tudi kave. Viñales in okolica ležita na zaščitenem območju, zato je tu dovoljena le ekstenzivna obdelava tal brez uporabe pesticidov ali herbicidov,

namesto kmetijske mehanizacije pa polja orjejo z voli. Turistična ponudba v mestu je nadvse raznolika. Velika večina obiskovalcev obišče katero izmed prelepih plaž na severu. Za ljubitelje manj turističnih plaž predlagava plažo Cayo Juita, ki ponuja manj infrastrukture in odmaknjene koticke. Viñales je tudi eno izmed redkih območij za športno plezanje na Kubi. Turisti se lahko odločajo med različnimi dnevnimi izleti, ki vključujejo obiske jam v kombinaciji z ježo ali pohodom, spoznavanje procesa pridelave ter predelave organsko pridelane kave in tobaka pa se zaključijo s pristno kubansko cigaro, ki jo zvijejo kar pred obiskovalcem.

Viñales je primer, kjer množični turizem hodi z roko v roki z varovanjem narave. S tem daje upanje, da Kubanci kljub prihodu tujega kapitala ne bodo podlegli njegovim interesom za ceno ohranjanja narave.

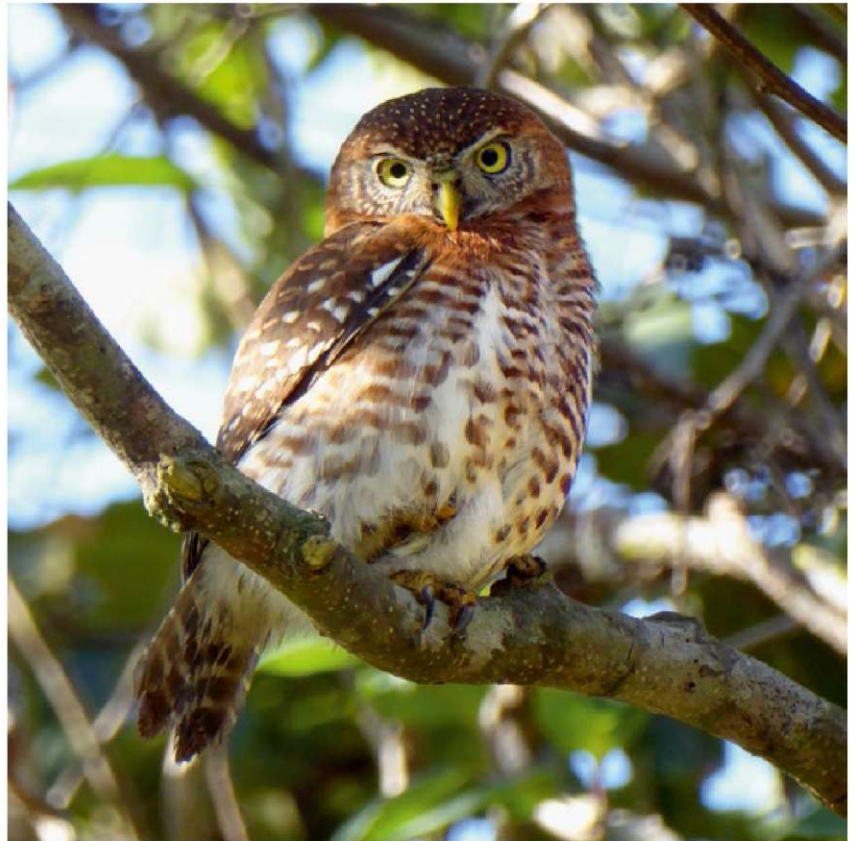
Mavzolej revolucionarja
Che Guevare stoji v
Santa Clari.
foto: **Tilen Basle**

Kubanska KULTURNA KRAJINA
foto: **Tilen Basle**

»Obisk otoka ni le potovanje
v prostoru, temveč predvsem
preskok v času nazaj, kar
omogoča sproščujoč oddih
od potrošniške družbe.«

ANANAS je splošno razširjen in ga
ne najdemo samo na plantažah.
foto: **Tilen Basle**

KUBANSKA SOVICA
(*Glaucidium siju*)
foto: **Tilen Basle**

ŽABA vrste
Eleutherodactylus iberia
foto: **Tilen Basle**

V SPOMIN NA KAROLINSKO PAPIGO

// Petra Vrh Vrezec in Al Vrezec

V prvem letu prve svetovne vojne je za vedno z obliča Zemlje izginil golob selec (*Ectopistes migratorius*), ki je s svojimi milijonskimi jatami ljudem jemal dih. Brezbriznost človeka, nevoljnega sobivati z drugimi živimi bitji, požrešnost, pomanjkljiva izobraženost in človeško nepriznavanje pomembne vloge in poslanstva vsakega živega bitja na našem planetu se danes kaže v hitrem izumiranju vrst. Samo štiri leta po golobu selcu je izumrla še ena znamenita ameriška ptica – pisana karolinska papiga (*Conuropsis carolinensis*). Tudi za njo so ostali le spomin, nostalgija in nagačeni primerki, ki pa jih je vedno manj. Globalne težave muzejev, zlasti evropskih, se kažejo tudi v tem, da

KAROLINSKE PAPIGE so se združevale v velike jate. Ptice v jati so si bile zelo zveste, kar je na koncu vrsto pogubilo.

ilustracija: **John J. Audubon** (1833)

V muzejih po vsem svetu je shranjenih približno 720 preparatov, 16 okostij in okoli 50 jajc karolinskih papig, edine endemične papige iz Severne Amerike.

izgubljammo še preostale ostanke izginule naravne dediščine. Zato so napori današnjega človeka, da ohranja podobe nekdanjih vrst, zelo veliki, kajti te vrste se v naravi več ne plodijo, nimajo potomcev in ne osrečujejo več ljubiteljev narave z vsakoletnim pojavljanjem, pač pa so temačen opomin preteklosti. Opomin za prihodnost!

VELIKE IN HRUPNE JATE

Vzhodni del ZDA je pred več kot 100 leti še naseljevala pisana karolinska papiga. Bila je edina domorodna vrsta papige v ZDA in je imela med papigami eno naj-severnejših območij razširjenosti nasplah. Očarljiva in barvita zelena papiga je gnezdila v starih gozdovih ob rekah in močvirjih, zlasti v povodju Missisipija. Ustrezala so ji območja, kjer je bilo veliko votlih dreves, denimo cipres in ameriških platan, v katerih je gnezdila in počivala. Karolinsko papigo so videvali od južnih zveznih držav New York in Wisconsin na severu in vse do Mehikiškega zaliva na jugu, na vzhodu je prihajala celo do atlantske obale, najbolj zahodna meja pa je bil Kolorado. Papige so se severno od meje območja razširjenosti pojavljale le kot izjemne gostje. O tem priča nekaj kosti iz južnega Ontaria v Kanadi, pri čemer je verjetno, da je bil osebek tja pripeljan za obredne namene. Tudi Evropejcem so bile barvite papige všeč. Konec 19. stoletja je v Nemčiji živela celo divja tujerodna populacija teh ptic, a le kratko obdobje. O številčnosti karolinskih papig lahko sklepamo le po grobih ocenah. Glede na velikost območja pojavljanja naj bi jih bilo od nekaj sto tisoč do nekaj milijonov. Največja populacija je živela na Floridi. V tej državi naj bi bilo po predvidevanjih več sto tisoč ptic. Papige so se združevale v velike in hrupne jate po 200-300 osebkov, kar je sicer lastnost mnogih vrst papig še danes.

USODA V ISTI KLETKI

Zadnje znano karolinsko papigo v divjini so ubili leta 1904 v Okeechobee Countyju na Floridi. Od takrat naprej so te papige živele samo še v ujetništvu, dokler ni v Živalskem vrtu Cincinnati 21. februarja 1918 poginil še zadnji znani osebek. Poslednji je bil samec z imenom Incas. Naključje je hotelo, da je zadnja karolinska papiga poginila v isti kletki kot štiri leta pred tem Marta, zadnja samica goloba selca. Sledila so leta iskanja morebitnih preživelih divjih populacij, zlasti na Floridi. Ameriška ornitološka zveza je po analizah mnogih posnetkov domnevnih opazovanj zavrgla možnost, da vrsta še obstaja. Za izumrlo je bila karolinska papiga razglašena leta 1939.

Karolinska papiga se je hranila s semeni in mladikami strupenih **NAVADNIH BODIČEV** (*Xanthium strumarium*) in bila tako naravni sovražnik invazivni rastlini, ki dela škodo na kmetijskih površinah.

foto: **Marjan Senica**

HIŠNI LJUBLJENČEK, MODNI OKRASEK ALI ... ?

Izumrtje karolinske papige je povzročil človek. Glavni problem je bilo krčenje gozdov za pridobivanje kmetijskih zemljišč v 18. in 19. stoletju in s tem zmanjševanje njenega življenjskega okolja. Papige so tudi lovili zaradi barvitega perja, ki so ga uporabljali v modni industriji za krašenje ženskih klobukov, kot tudi zaradi škod v kmetijstvu. Čeprav so bile papige pretežno semenojede ptice, so si v sadovnjakih privoščile tudi raznovrstno sadje, zato so bile za kmete škodljivke. Iz tega razloga so jih pobijali v ogromnem številu, čeprav so jim mnogi kmetje pripisovali velik pomen pri zatiranju invazivnih navadnih bodičev (*Xanthium strumarium*). Ta severnoameriška rastlina je zelo strupena in danes invazivna ter razširjena po vsem svetu, tudi v Sloveniji. Mladike in semena, ki jih je jedla karolinska papiga, so najbolj strupeni deli rastline. Pri domačih živalih v nekaj urah po zaužitju povzročijo slabost in bruhanje, hiter in šibek pulz srca, težave z dihanjem in na koncu smrt.

Domnevajo, da je z naselitvijo evropskih čebel za namene oprave rasti v kmetijstvu med papigami in čebelami prišlo do tekmovanja za mesta gnezdenja, torej dupla. Manj ključno vlogo pri izumrtju papige je igral odzem osebkov iz narave za trgovino s hišnimi ljubljenci. Žal pa so rejci naredili le malo za povečevanje populacije udomačenih ptic, ki bi lahko rabile za reintrodukcijo vrste po izumrtju v divjini. Vse papige v kletkah so podlegle boleznim ali poginile zaradi nezadostnega gojitvenega znanja.

KAJ PRAVIJO ZNANSTVENIKI?

Ekoloških raziskav karolinske papige žal ni. Informacije o tej vrsti so večinoma nezanesljive ali izhajajo iz muzejskih preparatov. Slednji so še danes namenjeni odkrivanju ekologije te vrste. Pred nedavnim so na primer v perju prepariranih papig odkrili kar šest za znanost novih vrst pršic, danes verjetno že skupaj s karolinsko papigo izumrlih. Obstajajo

sicer poročila o razširjenosti te ptice v predkolonialni in zgodnji kolonialni dobi, saj bi velike jate zelo barvitih in vreščičih papig težko neopazno ušle evropskim pomorskim raziskovalcem, ki so jim bile papige do 16. in 17. stoletja praktično nepoznane. Na podlagi teh podatkov so raziskovalci modelirali proces izumiranja karolinske papige, ki naj bi v naravi izumrla šele okoli leta 1920, kar velja za vzhodno podvrsto, medtem ko je zahodna podvrsta zaradi uničevanja okolja izumrla že leta 1903.

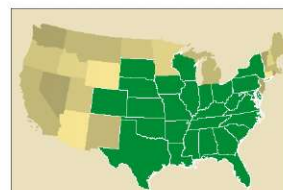
USODNO DRUŽENJE V JATI

K izumrtju karolinskih papig je gotovo prispevalo tudi njihovo jatno vedenje, ki je papige vleklo v bližino umirajočih in mrtvih ptic. Zbiranje ob članih jate in glasno klicanje na pomoč je lovcem še olajšalo delo, da so pokončali celotno jato.

Končno izumrtje vrste v zgodnjih letih 20. stoletja je torej zavito v skrivnost, kajti zgodilo se je izjemno hitro. Živahne jate z veliko mladostnimi pticami in spolno zreli pari so bile opazovane še leta 1896. Tudi ptice v ujetništvu so živele dolgo. Vendar pa je vrsta leta 1904 v naravi izginila, kljub temu da je bilo v tem času mest za gnezdenje še dovolj, zadnjih populacij papig pa niso več lovili za hrano ali perje ali zaradi škode. Ameriški ornitolog Noel F. Snyder predvideva, da je najbolj verjeten vzrok tako nenadnega izumrtja perutninska bolezen, ki je povzročila hitro izginotje še zadnje populacije teh zelo družabnih ptic. Zgodovinskih zapisov o obolevanju papig za boleznimi domače perutnine iz Novega sveta ni, o prvih primerih bolezni perutnine v ZDA pa so poročali šele leta 1926. Dejstvo, da je preganjanje bistveno zmanjšalo njeno populacijo skozi desetletja, tako vsekakor ostaja.

Conuropsis carolinensis (Linnaeus, 1758) - izumrla karolinska papiga, je živela v večjem delu vzhodne Amerike, danes pa jo poznamo le še iz muzejskih primerkov.

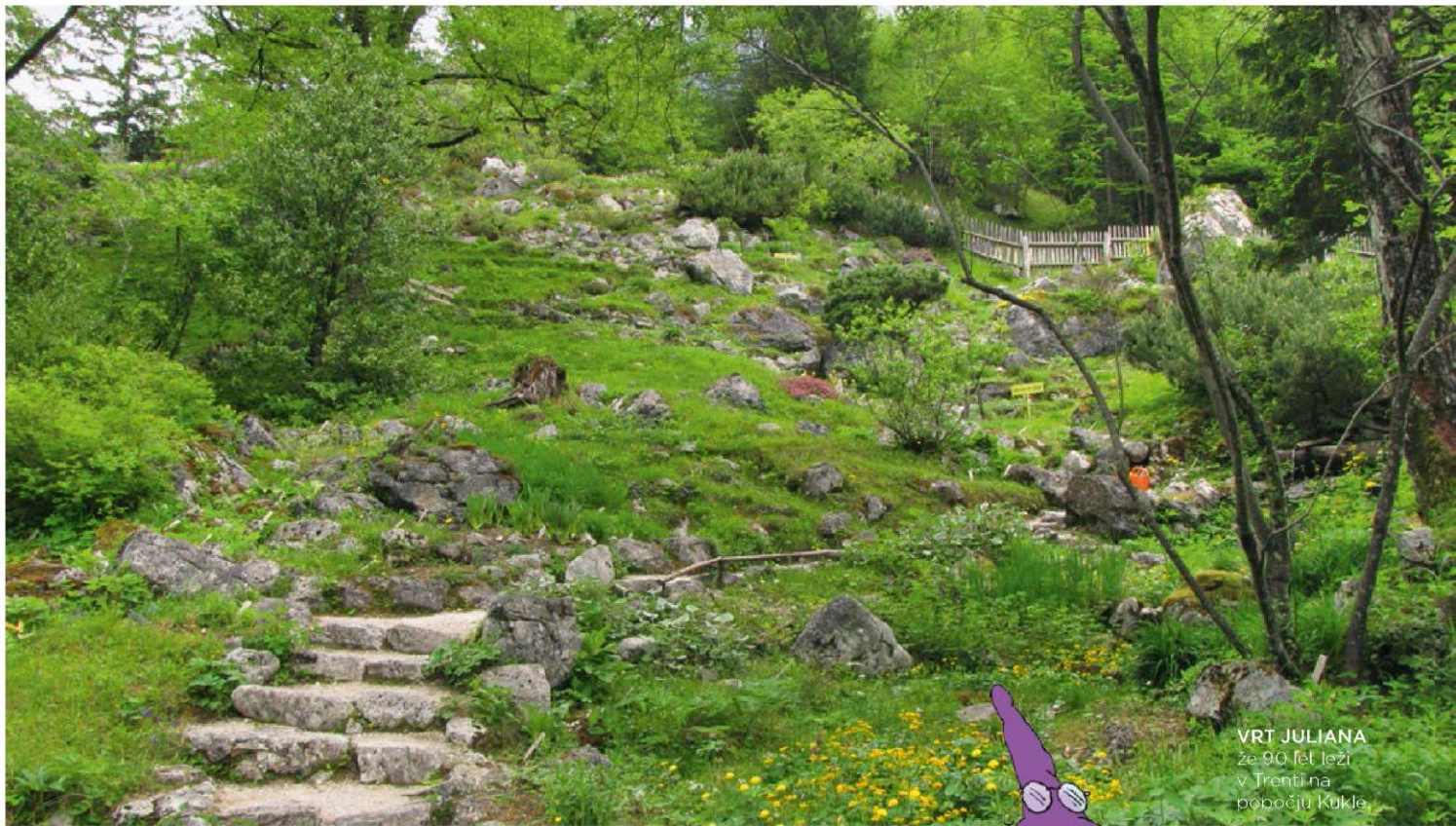
foto: **Prirodoslovni muzej Chicago, Illinois**

Najseverneje razširjena papiga je izbirala stare pragozdove ob rekah in močvirjih od zvezne države New York na severu in vse do Mehikiškega zaliva na jugu, na vzhodu do atlantske obale, najbolj zahodna meja pa je bil Kolorado.

VIR:

- CARLSON, C., BURGIO, K.R. & K.E. BLOCK (2013): Reconstructing the extinction of the Carolina Parakeet: historical data reveal that two distinct human activities drove two separate subspecies' declines. - 98th ESA Annual Convention 2013.
- HUME, J.P. & M. WALTERS (2012): Extinct birds. - T & AD Poyser, London.
- MIRNOV, S.V., DABERT, J. & R. EHRNSBERGER (2005): Six new feather mite species (Acari: Astigmata) from the carolina parakeet *Conuropsis carolinensis* (Psittaciformes: Psittacidae), an extinct parrot of North America. - *J. Nat. Hist.* 39 (24): 2257-2278.
- <http://johnjames.audubon.org/last-carolina-parakeet> (1. 8. 2016)

VRT JULIANA
že 90 let leži
v Trenti na
pobočju Kukle.

JULIANA PRAZNUJE!

// besedilo in foto: Špela Pungaršek

Letošnje leto je za alpski botanični vrt Juliana v Trenti nekaj posebnega. Vrt namreč praznuje častitljivo obletnico - 90 let.

COZJEK je
majhen škrat,
ki živi v Juliani.
ilustracija:
Samo Jenčič

Juliana leži v Trenti (med 49. in 50. ovinkom vršiške ceste) na pobočju Kukle v bližini zaselka Pri cerkvi. Približna nadmorska višina vrta je 800 m, nekaj deset metrov pod vratom teče reka Soča, v bližini pa je tudi slap z zanimivim imenom Skok za bajto. Kljub temu, da vrt spada med alpske botanične vrtove, pa v Juliani ne uspevajo samo alpske vrste, pač pa tudi rastline kraških travnikov in predalpskega območja, skupaj okoli 600 vrst. Prav zaradi te mešanice alpskih in kraških vrst je Juliana nekaj posebnega. Zaradi nizke nadmorske višine

vrta, sončne lege in toplega zraka, ki prihaja po dolini Soče navzgor, v vrtu najbolje uspevajo kraške in predalpske vrste, predvsem alpske pa je treba pogosto nadomeščati z osebki iz narave. Alpske rastline v vrtu cvetijo že maja in junija, torej mesec ali dva prej kot v gorah, kjer so dalj časa pokrite s snežno odejo.

KOCHOV SVIŠČ (*Gentiana acaulis*) uspeva le na zakisanih tleh in je pri nas veliko redkejši kot Clusijev svišč (*G. clusii*).

LEPI ČEVELJC (*Cypripedium calceolus*) je kukavičevka, ki ima v Evropi največji cvet. Tako kot vse kukavičevke pri nas je zavarovan.

PISANA ROŽNA PALETA

V Juliani vsak mesec cveti kaj drugega, zato ni pravega odgovora na vprašanje, kdaj vrt obiska-

DIŠEČI VOLČIN (*Daphne cneorum*) je zavarovan in uvrščen na Rdeči seznam.

ti. Maja že na poti do vrta zaznamo prijetni vonj dišečega volčina (*Daphne cneorum*), ki vrt obarva rožnato, modro pa se bohotijo svišči (*Gentiana clusii*, *G. acaulis* in *G. angustifolia*). Konec maja v Juliani cveti imenitna kukavičevka lepi čveljč (*Cypripedium calceolus*) in privablja poglede obiskovalcev. V vrtu lepo uspeva šopasti repušnik (*Physoplexis comosa*), rastlina skalnih razpok, ki ima v naših gorah le nekaj nahajališč v Julijskih Alpah in eno v Karavankah. Julija cvetijo številne "kraševke", med njimi pa kraljuje alpska lepota - alpska možina (*Eryngium alpinum*). Njena kraška sorodnica, ametistasta možina (*E. amethystinum*), se vijoličasto obarva mesec kasneje. Ko planinci avgusta pridejo z gora in obiščejo naš vrt, so pogosto razočarani, saj pričakujejo, da bodo videli cveteti vrste, ki cvetijo 1500 m višje, a le-te so v vrtu odcvetele že pred meseci. V vrtu jih pričakajo glavinci (*Centaurea alpina*, *C. scabiosa*, *C. dicrantha*), bodoglavci (*Echinops ritro* subsp. *ruthenicus*, *E. exaltatus*), kobulnice (npr. *Grafia golaka*) in druge rastline, ki privabljajo tudi pestro paletu žuželk. Avgusta pri vходу v vrt zacveti tudi navadna obročnica (*Adenophora liliifolia*), zelo redka zvončičevka, ki ima v Sloveniji potrjena le nahajališča na Kočevskem in v Zasavju. Septembra so v vrtu poleg cvetočih šetrajev (npr. *Satureja subspicata* subsp. *liburnica*) in blede obloglavke (*Cephalaria leucantha*) zanimivi tudi plodovi rastlin, npr. mešički navadne potonike (*Paeonia officinalis*) in razpadni plodovi krvomočnic (*Geranium* sp.), ki zaprti spominjajo na štorcljin kljun. Skratka, v Juliani lahko ob vsakem obisku najdemo kaj zanimivega.

PRIVATNI VRT TRŽAŠKEGA POSESTNIKA

Še kratek skok v zgodovino. Juliano je leta 1926 ustanovil tržaški posestnik Albert Bois de Chesne (1871–1953), ki je bil po rodu Francoz, sicer pa švicarski državljani. Kljub veliki ljubezni do botanike je moral po očetu prevzeti podjetje, ki se je ukvarjalo s trgovino z lesom. Tako se je lahko šele pri 54 letih posvetil svojim željam. Vrnil se je v Trst in začel iskati zemljo, kjer bi lahko postavil vrt. Izbral je zemljišče na Tožbarjevem posestvu v Trenti na pobočju Kukle,

NAVADNA POTONIKA (*Paeonia officinalis*) je ena izmed kraških vrst v Juliani. Pri nas uspeva na kraških planotah (Slavniku, Vremščici, Nanosu) ... in je zavarovana.

v bližini cerkve sv. Marije. Pobočje so očistili, vanj do bližnjega slapu napeljali vodo in ga ogradili. Tako so bila jeseni leta 1926 začetna dela v Juliani opravljena. Naslednje leto so vanjo začeli nositi rastline. Prinesli so jih iz slovenskih Alp (predvsem Julijskih), Furlanskega hribovja, kraških košenic in iz predalpskega sveta, nasadili pa so tudi nekaj tujk iz drugih predelov Evrope in okolice (Atlas, Kavkaz). Z nasveti o nahajališčih rastlin so ustanovitelju pomagali številni botaniki (Alfonz Paulin, Rajko Justin, Carlo Marchesetti) pa tudi prijatelj Julius Kugy. Za vrtnarja je Bois de Chesne zaposlil Antona Tožbarja (najstarejšega vnuka Antona Tožbarja starejšega, ki je znan po tem, da mu je medved odtrgal spodnjo čeljust), za pomočnico pa Ančko Kavš. Bois de Chesne je vrt poimenoval po svoji ženi Julii. Po začetnih uspešnih letih je prišla druga svetovna vojna in vrt je bil dalj časa prepuščen sam sebi. Po vojni Albertu Bois de Chesnu ni bil več dostopen, zato sta zanj po svojih močeh skrbela vrtnarja. V obdobju po vojni se je za Juliano zelo zavzela dr. Angela Piskernik in že leta 1949 je za vrt začel skrbeti Prirodoslovni muzej Slovenije, od leta 1962 pa muzej vrt tudi neprekinjeno upravlja. Leta 1951 so Juliano z odločbo v Uradnem listu zavarovali. Nekaj let je bil strokovni vodja vrta prof. dr. Tone Wraber, ki je ostal z njim povezan vse do smrti. Skoraj 40 let (1975–2013) je bila strokovna vodja vrta dr. Nada Praprotnik, ki je v tem času izdala tudi številne publikacije. Od leta 2014 sem strokovna vodja Juliane avtorica prispevka. Za rastline v vrtu danes vestno skrbita Marija Završnik, hči Antona Tožbarja, in njen sin Klemen Završnik, ki na spletni strani objavlja tudi novičke o tem, kaj cveti v vrtu.

Ob 90-letnici smo pripravili pester program vodenj v vrtu in cikel predavanj v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. Ob jubileju smo izdali otroški vodnik *Škrat Cojzek raziskuje Juliano*, ki je na voljo v treh jezikih (tudi v angleščini in nemščini) in ga je mogoče kupiti v naši spletni trgovini.

Juliana je odprta od 1. maja do 30. septembra, vsak dan od 8.30 do 18.30. Vabljeni, da jo obiščete prihodnje leto! Več o dogajanjih v vrtu si lahko preberete na spletni strani <http://www.pms-lj.si/juliana>.

ALPСКА MOŽINA (*Eryngium alpinum*) v Sloveniji uspeva le na Črni prsti in Poreznu. Redka je v celotnih Alpah in zato zavarovana kot vrsta Nature 2000.

NAVADNA OBROČNICA (*Adenophora liliifolia*) je redka tudi v evropskem merilu, zato je zavarovana kot vrsta Nature 2000.

MOČVIRNA SAMOPERKA (*Parnassia palustris*) zacveti avgusta. Poimenovala je bila po grški gori Parnas, bivališču muz.

VELIKI DETEL

(*Dendrocopos major*)

// Katarina Denac

Pred časom smo z družino pozimi za vikend pobegnili iz meglene Ljubljane na Obalo. Kjer se stara cesta prevesi čez Kraški rob, smo zagledali zbitega velikega detla. Iz kljuna mu je sicer mezela kri, ampak bil je živ. Brez pravega optimizma smo ga vzeli domov, kjer pa si je ptica v manj kot dnevu povsem opomogla in se iz nebogljenčka sprevrгла v robustnega, neplašnega jedca.

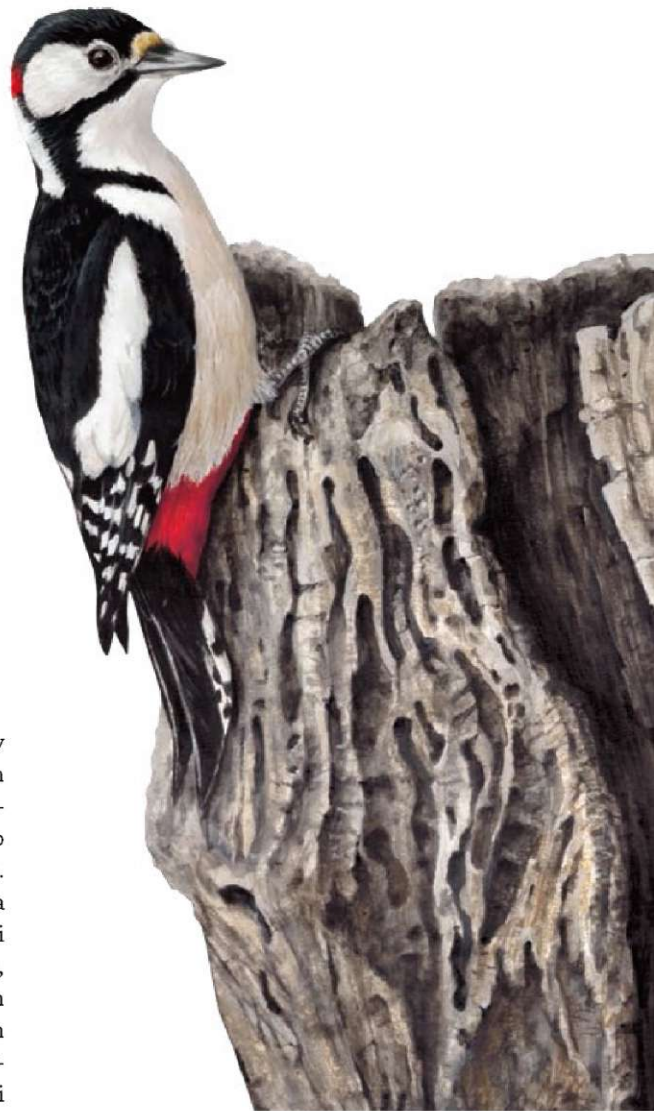
Detel je takoj brez zadržkov »napadel« v pinijev storž zataknjene lešnike, se nam izmaknil iz zasilne kletke in poletel naravnost v okno. Rahel trk ga je zadržal ravno tako dolgo, da smo ga ujeli in spravili na varno v škatlo. Naslednji dan smo ga vrnili v domače okolje na Krasu. Ob tem nenadejanem srečanju smo imeli priložnost občudovati njegova trda repna peresa, na katera se opira med vzpenjanjem po drevju in ga nezgrešljivo izdajajo za ptico iz družine žoln (Picidae). Njihova značilnost sta tudi dva prsta, obrnjena naprej in dva nazaj, vsi štirje pa so opremljeni z močnimi, ostrimi kremplji.

NAJPOGOSTEJŠI V EVROPI IN SLOVENIJI

V Evropi naj bi živelo kar med 12 in 18 milijonov parov velikih detlov! To je daleč največ med žolnami in detli. Tudi v Sloveniji se lahko pohvalimo z njegovo široko razširjenostjo in s populacijo, ki šteje med 52.000 in 105.000 parov. Pri nas je najpogostejši v vzhodni polovici države (ob Muri, v Krakovskem gozdu), v Vipavski dolini ter na Pivškem. Ni ljubitelj negozdskih površin ali obsežnih kompleksov strnjenege gozda, zato je redkejši v alpskem svetu, na Kočevskem, Snežniku, Javornikih ter ponekod na slabo poraščenih predelih v Prekmurju in na Krasu. Več kot 90 % nacionalne populacije prebiva v višinskem pasu do 800 m n. v. Njegov »višinski rekord« pojavljanja je na okoli 2000 m; na tej višini so ga opazili med Škrlatico in Špikom ter na Kriških podih.

MOŽNOST ZAMENJAVE Z DRUGIMI VRSTAMI DETLOV

Veliki detel sodi v skupino belo-črno-rdeče obarvanih detlov, kakršni so tudi sirijski (*Dendrocopos syriacus*), belohrbti (*D. leucotos*), srednji (*Dendrocopos*

VELIKI DETEL (*Dendrocopos major*) se od drugih detlov razlikuje po sklenjeni črni črti na licih.

ilustracija: Jan Hošek

medius) in mali detel (*Dryobates minor*). Najbolj mu je podoben sirijski detel, a če bomo dobro pogledali njegova lica, bomo takoj videli sklenjeno črmino na zatilnem delu lic, ki je pri sirijskem detlu prekinjena. Belohrbti detel podvrste *lilfordi*, ki se pojavlja v Sloveniji, ima na hrbtu vodoravne bele proge, veliki detel pa navpične, ledvičasto oblikovane bele lise. Enake ima tudi srednji detel, ki pa je manjši od velikega in ima povsem rdeče obarvano glavo (oba spola) ter drugačen vzorec črnine na glavi. Malega detla poleg očitne razlike v velikosti od velikega ločimo tudi po vodoravnih belih progah na hrbtu in rdeče obarvani glavi. Detle lahko razlikujemo tudi po bobnanju, ki je pri velikem zelo kratko in močno, vsem pa je skupen valovit, »utripajoč« let.

V ROGOVILE ZATAKNJENI STORŽI

Veliki detel ni izbirljen glede življenjskega prostora in prehrane. Všeč so mu presvetljeni gozdovi, zlasti listnati in mešani, izbira pa tudi mozaično kmetijsko krajino, v kateri išče mejice, gozdiče in visoko-

debelne sadovnjake, v njih gnezdi ter se prehranjuje. Tudi zelene površine v urbanem okolju so mu po meri, predvsem parki in drevoredi. Za izdelavo gnezditvenega dupla potrebuje debelejša drevesja, a raje odmirajoče kot živo.

Pri nas pogostemu gnezdilcu zelo teknejo nevtencarji, ki jih nabira tako na deblih kot v krošnjah s pomočjo do štiri centimetre dolgega, lepljivega jezika. Občasno pleni tudi mladiče pevk, pri čemer si vhod v dupla in gnezdilnice po potrebi poveča s tesanjem. Jeseni in pozimi postane vegetarijanec. Jé predvsem semena in plodove. V naravi v tem obdobju pušča sledi - v rogovile zataknjene storže, iz katerih s kljunom lušči oljnata, kalorična semena. Pozimi zelo rad obiše krmilnice. Premamijo ga predvsem maščobne pogače in nesoljeni surovi arašidi v lupini ali brez nje.

LUKNJE V FASADI

Včasih se z velikim detlom srečamo ob malce manj prijetnih priložnostih, ko v ostrešje ali fasado naše hiše izteše luknje. Vzrokov za to početje je več. Spomladi je to povezano s teritorialnim vedenjem, pri katerem detli za bobnanje iščejo doneče površine. V tem primeru so luknje praviloma majhne in plitve, gručasto razporejene po robovih ostrešja. Med gnezditveno sezono je tesanje lukenj posledica iskanja hrane, kot so mravlje, lesne čebele in čebele samotarke, ki jo najdejo v razpokanih tramovih in deskah ter špranjah med njimi. Luknje so praviloma majhne, nepravilnih oblik in lahko nanizane v vrsti. Zlasti jeseni si veliki detli v izolacijsko plast fasade iztešejo večja dupla, namenjena prenočevanju. Pri tem lahko preizkusijo več lokacij, tako da je hiša na koncu »navrtana« na več mestih. Spalna

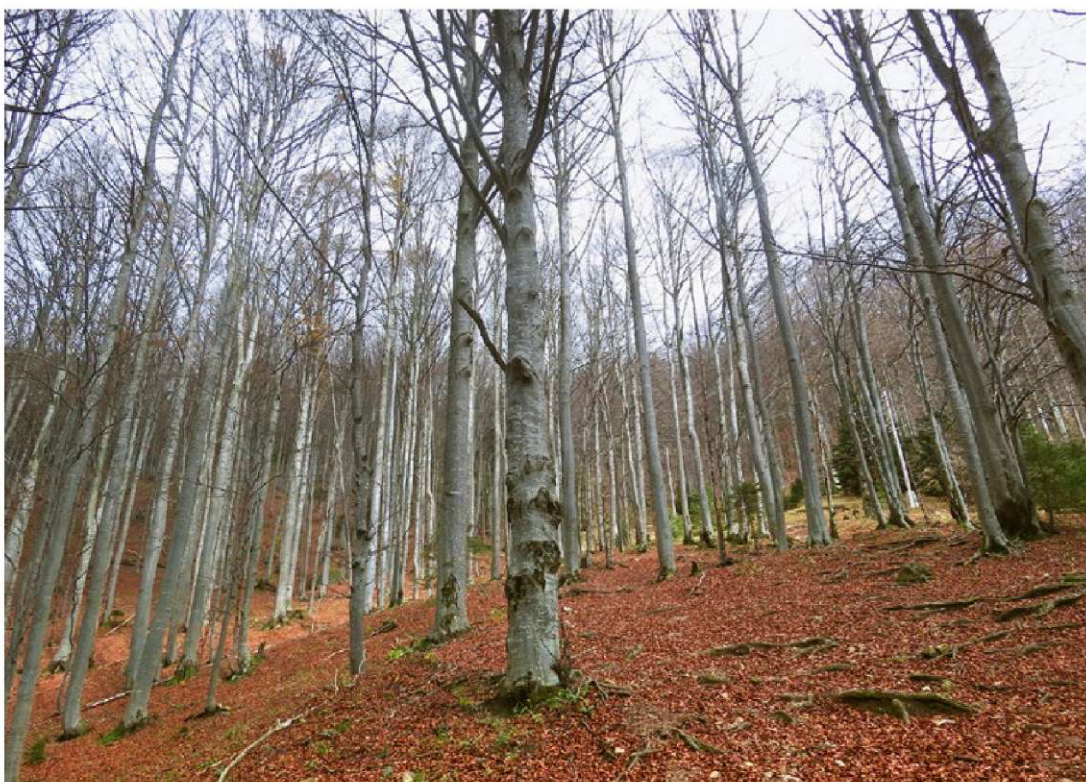

dupla so topla in bolj ali manj varna pred plenilci. Če hočemo fasado ubraniti pred luknjanjem, čeznjo vsaj na zgornji polovici obesimo več bleščočih trakov ali zavrženih zgoščenk, ki se premikajo v vetru, in sicer v oddaljenosti 5-10 centimetrov od fasade. Lahko pa detla sprejmemo za svojega sostanovalca in se veselimo možnosti bližnjega opazovanja.

Za lažjo primerjavo med različnimi vrstami detlov si poglejte določevalni kotichek o detlih na spletni strani revije.

Veliki detel je najpogostejši detel v Evropi in Sloveniji, ki rad pozimi obiše tudi krmilnice.

foto: **Jani Vidmar**

Pri nas pogosti detel ima rad presvetljene gozdove, zlasti listnate in mešane, izbira pa tudi mozaično kmetijsko krajino. Tudi zelene površine v urbanem okolju so mu po meri, predvsem parki in drevoredi.

foto: **Al Vrezec**

PETER MARKHAM SCOTT

ČLOVEK, KI MU JE BILO MAR ZA NARAVO

// Vid Potočnik

foto: WWF

PETER M. SCOTT

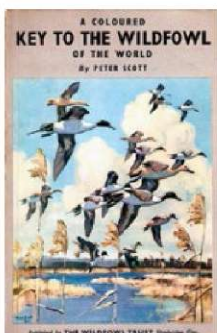
Rojstvo: 14. september 1909 (London)

Smrt: 29. avgust 1989

Poklic: ornitolog, naravovarstvenik, slikar, pomorski častnik, televizijski voditelj, športnik

Privatno življenje: poroka z romanopisko Elizabeth Jane Howard (1942) in po ločitvi s Phillipom Talbot-Ponsonby (1951), hčerki Nicola (rojena 1943) in Dafila (1951) ter sin Falcon (1954)

Barvni ključ za določanje vodnih ptic sveta – eno izmed Scottovih del, opremljeno s številnimi njegovimi ilustracijami.

»**N**avduši dečka za prirodoslovje. To je boljše kot igra. Napravi iz njega prizadevnega moža,« je polarni raziskovalec Robert Falcon Scott napisal svoji ženi Kathleen ter komaj dveletnemu sinu Petru v svojem zadnjem pismu pred smrtjo. Očetove besede so vsekakor pustile pečat na materi in kasneje tudi na sinu. Peter Scott je posledično postal ena izmed ključnih oseb za varovanje narave in živalstva, strasten ornitolog, uspešen umetnik in vzor mnogim.

ZA UVOD

Večini ljudem je Peter Markham Scott znan kot ustanovitelj Svetovnega sklada za naravo (World Wildlife Fund - WWF) in njegov predsednik, drugim pa kot zares nadarjen umetnik, ki je za temo svojih slik vedno izbiral ptice. Glavni vzgib, da je Peter ustanovil Svetovni sklad za naravo, je bilo najverjetneje njegovo mišljenje o človeških dejanjih, ki so kar po vrsti uničevala živalske vrste in njihov življenjski prostor. Sklenil je, da je treba nekaj ukreniti. Tudi sam je bil sicer v mladosti strasten lovec, ki je streljal predvsem ptice in vrh vsega še za zabavo. Prijateljem se je zdel nekoliko čuden, saj je ptice spoštoval, obenem pa jih z veseljem streljal. A nekega dne se je v njem zgodil preobrat, ko je na nasprotnem rečnem bregu opazil ranjeno gos. Zasmilila se mu je in kmalu po tem dogodku je njegova lovska kariera postala le še zgodovina. Začel se je ukvarjati s slikanjem ter postal zavzet naravovarstvenik.

VIHRAVO OTROŠTVO

Peter Scott je s svojo materjo in krušnim očetom Edwardom že v mladih letih veliko potoval po svetu in se navduševal nad raznolikostjo živih bitij. Bil je dislektik in imel zato težave z branjem in pisanjem, a kljub temu je preživel dneve otroštva brezskrbno in nadvse pustolovsko. S prijatelji je gojil sove in netopirje, se zanimal za vešče, v žepu pa velikokrat prenašal belega dihurja. To je bilo zelo nenavadno in zato nič čudnega, da ga učitelji niso preveč marali.

V internatski šoli Oundle, kjer so veliko pozornosti namenjali pouku prirodoznanstva, so se Petru močno vtisnile v spomin odprave na bližnjo reko, ki jih je vodil sam ravnatelj internata, in ga popeljale v ornitologijo. Najbolj se je navdušil nad gosmi.

Na kolidžu Trinity v Cambridgeu se mu je zgodila podobna izkušnja kot slavnemu naravoslovcu Charlesu Darwinu; pri študiju naravoslovja se je ob razkosavanju mrtvih živali začel dolgočasiti. Stojilo se mu je po svežem zraku in opazovanju živali v divjini. »Vsakdo se lahko na pamet nauči imena fosilov in razvrstitve živali, jaz pa želim početi nekaj neobičajnega,« je bil eden njegovih rekov. Čas si je popestril z nadvse nevarnim hobijem: plezanjem po strehah zgodovinskih stolpov kapelic in kolidžev. To je bilo seveda strogo prepovedano. Ker s študijem ni bil zadovoljen, se je vpisal na študij zgodovine umetnosti in arhitekture ter uspešno diplomiral. Kasneje je študij nadaljeval na Kraljevi akademiji v Londonu in postal priznan umetnik.

HAVAJSKA GOS (*Branta sandvicensis*), ki jo je Peter rešil pred skorajšnjim izumrtjem, spet biva na Havajih in v Slimbridgu.

foto: Roger Wasley

POMEMBNA ŽIVLJENJSKA IZKUŠNJA

Z zaključkom študija se je začel del njegovega življenja, ki ga ne najdemo pri vsakomur. Preselil se je v opuščeni Vzhodni svetilnik, kjer je celih šest let slikal divje ptice. Takrat so nastala številna njegova najboljša slikarska dela in prva izmed njegovih osemnajstih knjig, *Jutranji let*.

Poleg slikarstva se je posvečal tudi športu. Večkrat je tekmoval v jadranju, kjer si je pridobil lepo število nagrad. Med 2. svetovno vojno je služil v Kraljevi vojni mornarici. Zaradi svojih sposobnosti je že kmalu poveljeval dvema flotama bojnih ladij.

SLIMBRIDGE IN SKLAD ZA DIVJE PTICE

Leta 1945 je Peter Scott prvič obiskal mokrišče Slimbridge. Osupnil je ob številnih ptičjih vrstah, ki so prebivale tam, in že naslednje leto ustanovil Sklad za divje ptice.

V Skladu so se Scott in sodelavci najprej spopadali s problemom havajskih gosi (*Branta sandvicensis*). Gosem je grozilo skorajšnje izumrtje, zato so svoja prva prizadevanja za ohranitev vrste namenili prav njim. Leta 1950 jim je uspelo uspešno vzgojiti nekaj osebkov in spustiti v divjino. Ne-Ne, kakor havajsko gos imenujejo v angleškem jeziku, je tako lahko ponovno zaživela v naravnem življenjskem okolju.

V Slimbridgu je Scott preživel vse več časa. Tu se je izobraževal, preuredil okolico (postavil opazovalnice) in si v okviru Sklada za divje ptice zadal cilj čim več ljudi ozavestiti o nepravilnih človeških dejanjih v naravi in jim približati njeno lepoto.

Za gojitev in ohranitev vrste so v Slimbridge dobili tudi šest osebkov pegastih bleščavk (*Asarcornis scutulata*) iz jugovzhodne Azije. Okolje v Slimbridgu so prilagodili tako, da so se race počutile domače. Šele po 20 letih jim uspelo vzgojiti skupino 200 ptic, ki so jih potem postopno izpuščali.

Sklad za divje ptice je kmalu postal zelo znan in pridobival je vedno več članov. Pridružili so se mu priznani tuji ornitologi, kar je močno izboljšalo številne projekte Sklada. Med vrstami, ki jim jih je uspelo rešiti, so bile havajske gosi, pegaste bleščavke in palčje race, oziroma evropske beloglavke (*Oxyura leucocephala*). Nekaterim vrstam pa žal ni bilo več pomoči.

Eno izmed bolj zanimivih prizadevanj Sklada je bilo posvečeno malemu labodu (*Cygnus columbianus*), ki je leta 1948 priletel v Slimbridge. Scott mu je uredil posebno »labodje jezero«. Tega je začelo obiskovati vedno več labodov in navdušeni Peter Scott je ob tem povedal: »Med vsemi izkušnjami s pticami, kar se jih morem spomniti, me je prav vez s temi čudovitimi labodi nekako najbolj razveseljevala. Da te ptice po njihovi osem tisoč kilometrov dolgi krožni poti vleče nazaj v prav ta mali ribnik ...«

SVETOVNI SKLAD ZA NARAVO

Peter Scott je sodeloval tudi z Mednarodno zvezo za varstvo narave (IUCN), ki je skrbela za preprečevanje izumiranja vrst in ohranjanje genske raznolikosti. Takrat so začeli sestavljati sezname ogroženih vrst po razredih: ptice, sesalci, plazilci, dvoživke in ribe. Ogroženost so razdelili na različne stopnje, da bi vedeli, katere vrste so bližje izumrtju.

Scottu hitrost dela IUCN-a ni ustrezala, saj je želel poenostaviti priprave na reševanje vrst. Septembra leta 1961 je zato pomagal ustanoviti Svetovni sklad za naravo, za katerega je ilustriral logotip - pando. Leto kasneje je postal predsednik IUCN in pripravil Rdeči seznam. Javnost pa ga je zaradi številnih njegovih oddaj in knjig še vedno imela za sinonim WWF. Za pomoč severnemu medvedu mu je leta 1973 angleška kraljica Elizabeta podelila viteški naziv.

LITERATURA:

- COURTNEY, J.(1997): Sir Peter Scott, ustanovitelj Svetovnega sklada za naravo, ki je svoje življenje posvetil varovanju narave. - Mohorjeva založba, Celje.
- <https://www.britannica.com>
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Peter_Scott

Močvirni rezervat **SLIMBRIDGE** vse leto radi obiskujejo profesionalni ornitologi, ljubitelji ptic in družine, ki imajo rade naravo. foto: **Adrian Pingstone**

Slike ptic umetnika Petra Scotta: kratkokljune gosi (*Anser brachyrhynchus*) vzletajo s polja, snežne gosi (*Anser caerulescens*) po nevihti in sive gosi (*Anser anser*) v snežni nevihti

Peter Scott je ilustriral logotip Svetovnega sklada za naravo (WWF).

JESENSKA OPAZOVANJA V NARAVI

V bližini doma

VELIKI PAJESEN (*Ailanthus altissima*)

Saj poznate do 25 m visoko drevo z ogromnimi, do skoraj meter dolgimi lihopernatimi listi, ki pomečkani neprijetno dišijo, najdemo pa ga praktično povsod? Ženska drevesa imajo dolga socvetja z rdečkastorjavimi plodovi, zaradi česar je rastlina priljubljen okras na vrtovih. Izvira iz vzhodne Azije. Že v 19. stoletju viri navajajo njegovo pojavljanje v naravnem okolju. Na Krasu so z njim pogozdovali. Ob sto tisočih dobro kaljivih semenih, ki jih vsako leto tvori posamezno drevo, se dobro obnavlja iz korenin in panjev. Zaradi agresivne rasti in močno razraščanih korenin se hitro širi in marsikje močno ogroža naravno vegetacijo ter dviguje cestišča. Pelod je alergen, drevesni sok po nekaterih virih povzroča srčne težave, zato previdno pri odstranjevanju!

besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Tomi Trilar**

KAVKA (*Coloeus monedula*)

Pri nas pogosto sinjeoko črno ptico s sivim nadhom na zatilju tako kot vse vrste v družini vranov odlikuje družabnost. Kavke skupaj gnezdiijo, prenočujejo in se prehranjujejo. V hladnem delu leta jih bomo opazili celo v mešanih jatah s sivimi (*Corvus cornix*) ali celo poljskimi vranami (*C. frugilegus*). Pridružijo pa se jim tudi osebkii iz populacije severnih in vzhodnih gnezdišč. Pozno jeseni in pozimi jo lahko opazujemo tako v mestih kot v kulturni krajini, ko se hrani s semeni, žiti in odpadki, ali pa ko v jatah glasno leti na prenočiščaa.

besedilo: **Petra Vrh Vrezec**,
foto: **Darinka Mladenovič**

Za terenske

MUŠJA LISTNICA (*Phylloscopus inornatus*)

Mušja listnica je ena prvih azijskih listnic, ki je bila v Sloveniji ugotovljena prvič, in sicer oktobra leta 1991 na Vrhniki. O tej vrsti je pri nas znanih več kot deset podatkov, vendar so bili vsi ti osebki ujeti v mrežo in obročkani. V jesenskem času so se pri nas do sedaj pojavljale v drugi polovici septembra ali oktobra. Ptica prileti iz daljne Sibirije oz. Azije, kjer gnezdi. Ta mala listnica je zelo podobna obeima našima kraljičkoma, a s to razliko, da ima mušja listnica izrazito rumeno nadočesno progo, ki sega daleč nazaj v zatilje. Ravno tako sta izraziti dve svetli progii na perutih, pri čemer imata kraljička samo eno. Verjetno bi vrsto našli tam, kjer so tudi druge listnice, to je v grmovju, vrbovju ali trstičevju, kar je glede na vse večje število opazovalcev tudi pričakovati.

besedilo: **Dare Šere**, foto: **Tore Berg**

Na terenu

OSATNIK (*Vanessa cardui*)

Ne samo med pticami, tudi med metulji najdemo vrste, ki se redno selijo med Afriko in Evropo. Eden takšnih je tudi pisanček osatnik, ki je zagotovo najbolj poznan selivec med dnevnimi metulji pri nas. Zaradi velikih razdalj, ki jih ti metulji premagujejo med svojimi selitvenimi potmi, jih lahko opazujemo v vseh tipih odprtih življenjskih okolij, tako na travnikih, vrtovih, parkih, robovih cest ipd., da je le na voljo dovolj cvetočih rastlin, bogatih z nektarjem. Osatniki so lahko v določenih letih zelo pogosti, kar je odvisno predvsem od poteka selitev, takrat jih lahko srečamo praktično povsod. Takšno je tudi letošnje leto, ko bomo lahko osatnike opazovali tudi v toplejših jesenskih dneh vse do konca novembra.

besedilo in foto: **Barbara Zakšek**

KORMORAN (*Phalacrocorax carbo*)

Po krajšem poletnem premoru, ko je pri nas moč videti le peščico kormoranov, se naša največja črna vodna ptica k nam v večjem številu vrne že konec poletja. Z nižanjem temperatur se število te ribojede vrste dviguje vse do oktobra in novembra, ko lahko na vodnih površinah naštejemo tudi več sto osebkov. Z malo sreče lahko kakšno jato na poti proti Sredozemlju opazimo tudi nad naselji in gozdovi ali celo visoko v hribih, npr. nad vrhom Snežnika. Tako jeseni kot pozimi se ptica vrača na tradicionalna prenočišča, ki so navadno na visokih drevesih na rečnih brežinah ali otočkih. In čeprav gre za črno ptico, jeseni prevladujejo spolno nezreli osebki, ki so po trebuhu in prsih svetlosivih do belih barv.

besedilo: **Dejan Bordjan**, foto: **Matej Vranič**

sladokusce

BOBER (*Castor fiber*)

Če želite opazovati bobra, bo treba do reke Krke, Kolpe, Sotle, Drave ali Mure, kamor se je razširil po naselitvi na Hrvaškem konec prejšnjega stoletja. Kolonizacija se nadaljuje. Letos je bil zabeležen že na Ljubljanskem barju. Sledi njegove aktivnosti ni težko najti, še zlasti jeseni, ko se obrežna vegetacija razgali, bober pa se začne hraniti z lubjem. Najbolj opazna so podrta drevesa z značilnimi ogrizi v obliki peščene ure in obeljene veje. Največ sledi je v bližini bobrišč, mojstrsko zgrajenih struktur, znesenih iz vej in zemlje. Z malo potrpežljivosti ga boste v večernem mraku lahko celo uzrli. Bober postaja s svojo izjemno aktivnostjo ključni dejavnik obnovosiromašenih rečnih ekosistemov, a žal je njegova dejavnost v urbani in kmetijski krajini slabo sprejeta.

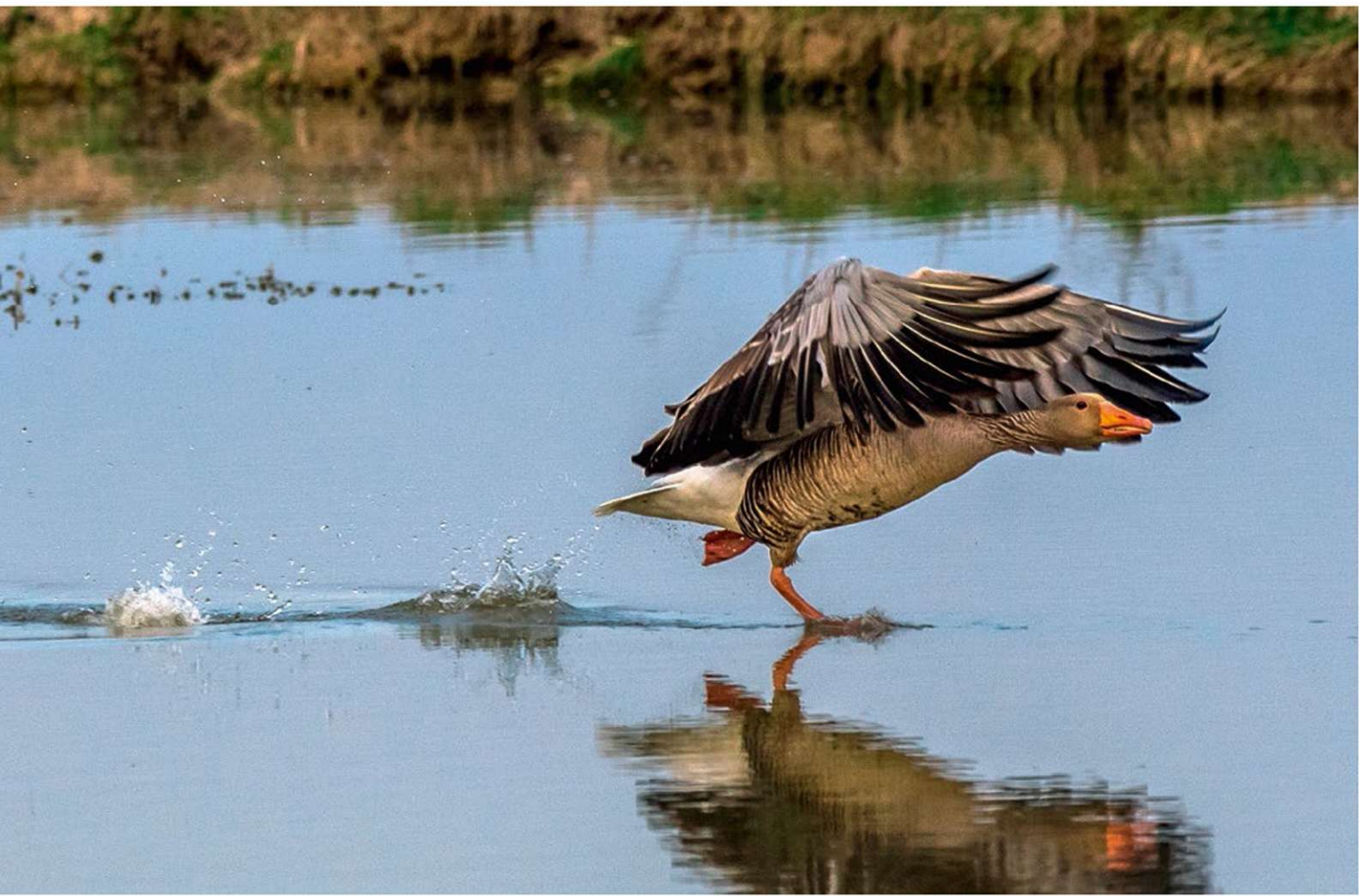
besedilo in foto: **Andrej Hudoklin**

SIVA GOS (*Anser anser*)
foto: oboe Danilo Kotnik

PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS OKTOBER - DECEMBER 2016

Za dodatne informacije o dogodkih pokličite v pisarno društva na telefon **01/426 58 75** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva www.ptice.si in na FB-strani www.facebook.com/pticeDOPPS najkasneje na dan dogodka.

Obvezna oprema na izletih in popisih so primerna terenska oblačila in obutev, daljnogled, po želji teleskop in priročnik o pticah.

- predavanje
- izlet
- akcije / delavnice / stojnice / popisi
- lokacija
- ura
- informacije

OKTOBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

NOVEMBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

DECEMBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

PREDAVANJA

PRIBA
(*Vanellus vanellus*)
ilustracija: Jan Hošek

TOR 18 OKT

KP SEČOVELJSKE SOLINE

 Iztok Škornik

 KOPER, Center za obiskovalce Naravnega rezervata Škocjanski zatok (Sermin 50)

 ob 18.00

 Krajinski park Sečoveljske soline odlikuje izjemna pestrost živalskih in rastlinskih vrst ter življenjskih okolij. Je pa tudi primer izjemne in vse bolj ogrožene sredozemske krajine, ki temelji na stoletni kulturi solinarskega življenja - narava in tradicionalno solinarstvo si tu podajata roki.

TOR 18 OKT

POSTAJALIŠČA - ŽIVLJENJSKO POMEMBNE POSTOJANKE NA SELITVENI POTI

 Tanja Šumrada

 LJUBLJANA, Knjižnica Prežihov Voranc na Tržaški cesti 47a

 ob 18.00

 Ptice selivke na poznajo meja. Mnoge med njimi so ogrožene in le globalno prizadevanje za njihovo varstvo lahko ustavi njihovo izumiranje. Ključnega pomena za preživetje selivk so postajališča na njihovi selitveni poti, kjer se lahko nahranijo in odpočijejo.

Dogodek poteka v okviru projekta Evropski dan opazovanja ptic, ki ga podpira Mestna občina Ljubljana.

SRE 2 NOV

PRIBA NA DRAVSKEM IN PTUJSKEM POLJU

 Eva Horvat

 MARIBOR, Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160

 ob 18.00

 Z izgubljanjem primarnih življenjskih okolij zaradi intenzifikacije kmetijstva je priba začela gnezditi predvsem na njivah, ki pa so zanjo ekološka past. Na predavanju bomo pojasnili, kaj to pomeni in kako lahko pribi pomagamo. Predstavljeni bodo tudi rezultati popisa te vrste na Dravskem in Ptujskem polju.

ČET 3 NOV

BALKAN RIVERS TOUR

 Rok Rozman

 LJUBLJANA, prostori DOPPS na Tržaški 2

 ob 19.00

 Veslač, ki je tekmovanja svetovnega ranga zamenjal za ozaveščanje o negativnem vplivu hidroelektrarn na rečne ekosisteme, bo predstavil odmevni Balkan Rivers Tour, dosežek, ki je aprila 2016 pritegnil veliko pozornost mednarodne javnosti.

Dogodek poteka v okviru projekta Evropski dan opazovanja ptic, ki ga podpira Mestna občina Ljubljana.

ČET 17 NOV

IZBRANE VRSTE PTIC GNEZDILK OB MURI

 Nataša Bavec

 MURSKA SOBOTA, Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10 (predavalnica v pritličju)

 ob 17.30

 Reka Mura je ena redkih evropskih rek z ohranjeno rečno dinamiko. Tukaj so pomembna gnezditvena življenjska okolja za različne vrste ptic, kot sta vodomec in mali deževnik. Njihovo pojavljanje ob Muri je kazalec ohranjenosti narave. Predavateljica nam bo predstavila rezultate popisa gnezdilke rečne struge in ožjega pasu reke Mure, ki so nastali v okviru njenega diplomskega dela.

Prosimo vas, da termine še enkrat preverite v Napovedniku na naši spletni strani www.ptice.si, kjer so podrobneje navedene tudi vsebine predavanj, izletov in akcij.

TOR
22
NOV

NEPAL - HIMALAJA - CHITWAN

Rudi Tekavčič

KOPER, Center za obiskovalce
Naravnega rezervata
Škocjanski zatok
(Sermin 50)

ob 18.00

Nepalci so dobri ljudje, ki se ti že ob prvem obisku za vedno vtisnejo v spomin. Šele ko v Himalaji stojiš na pettisočaku, ki je med vsemi tistimi gorami zgolj »hribček«, se zaveš svoje majhnosti in minljivosti. Ptice v Naravnem rezervatu Chitwan pa so predavatelja tako pritegnile, da ga je obiskal še enkrat.

ČET
1
DEC

KUBA

Tilen Basle in Neža Kocjan

LJUBLJANA, prostori DOPPS
na Tržaški 2

ob 19.00

Podobe cigar, ruma, Fidela, starih avtomobilov, revolucije, Cheja ter peščenih plaž privabljajo na Kubo trume turistov z vsega sveta. Pa je to res vse, kar lahko ponudi ta Karibski otok?

Predavanju bo sledilo predpraznično druženje, kjer bomo v sproščnem ozračju ob piškotih in čaju na kratko spregovorili tudi o načrtih za delo sekcije v letu 2017. Morebitne doma pripravljene poslastice bodo nadvse dobrodošle.

SRE
7
DEC

KUBA

Tilen Basle in Neža Kocjan

MARIBOR, Fakulteta za
naravoslovje in matematiko,
Koroška cesta 160

ob 18.00

Živela revolucija! Kaj pa narava? Podobe starih avtomobilov, ruma, Fidela, cigar, revolucije, Cheja in peščenih plaž privabljajo na Kubo trume turistov z vsega sveta. Pa je to res vse, kar nam lahko ponudi Kuba?

VODOMEC
(*Alcedo atthis*)
ilustracija:
Jan Hošek

Včlani se

v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

foto: Daria Fekotija

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal aktiven član regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo Acrocephalus.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si
www.ptice.si

SOB
8
OKT

PTIČARIADA

DOPPS

Primorska

Glej stran 45

SOB
15
OKT

**OBROČKANJE
KRALJIČKOV V MOSTECU**

Dare Fekonja
(prijave na 041 513 440)

**LJUBLJANA, ob poti proti
skakalnici v Mostecu**

ob 9.00

Obročkanje kraljičkov je zanimiv dogodek, na katerem si lahko od blizu ogledate naše najmanjše ptice, ob tem pa spoznate, zakaj ptice obročkamo, kako jih stehamo, izmerimo in še veliko drugih zanimivosti. Poleg kraljičkov si boste lahko ogledali še velike sinice, meniške, plavčke, močvirske sinice in še katero gozdno vrsto ptice.

Če bo močno deževalo, izleta ne bo oz. bo prestavljen na naslednji dan (nedelja, 9. oktober 2016). Izlet sofinancira Mestna občina Ljubljana.

NED
16
OKT

**ORNITOLOŠKI SPREHOD
PO ARBORETUMU
VOLČJI POTOK**

**Alenka Bradač (obvezna
prijava na prireditve@
arboretum.si do petka, 14. 10.,
do 12. ure)**

**zbirno mesto je pri vhodu v
park**

od 8.30 do 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero ptico. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje je brezplačno. Prosimo, da ob prijavi pripišete še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o morebitni odpovedi dogodka).

NED
6
NOV

**SPOZNAVANJE PTIC
V PARKU TIVOLI**

Dare Fekonja
(obvezna prijava na
041 513 440)

**na parkirnem prostoru pred
kopališčem v Tivoliju**

ob 9.00

Jesenski čas je. Kmalu bo odpadlo še zadnje listje, zato bodo ptice na našem tokratnem sprehodu že bolj opazne. Pogledali bomo v vrhove dreves in pokukali pod veje grmovnic ter spoznali, kaj se v tem času dogaja s pticami v mestnem parku.

Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike. Sprehod organizira Prirodoslovni muzej Slovenije v sodelovanju z DOPPS.

NED
20
NOV

**ORNITOLOŠKI SPREHOD
PO ARBORETUMU VOLČJI
POTOK**

Alenka Bradač
(obvezna prijava na
prireditve@arboretum.si
do petka, 18. 11., do 12. ure)

**zbirno mesto je pri vhodu v
park**

od 8.30 do 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero ptico. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje je brezplačno. Prosimo, da ob prijavi pripišete še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o morebitni odpovedi dogodka).

DLESK
(*Coccothraustes
coccothraustes*)
ilustracija: Jan Hošek

NED
20
NOV

**SPOZNAVANJE PTIC
V MESTNEM PARKU V
LJUTOMERU**

Nataša Bavec
(informacije pri vodji izleta na
040 294 845)

na parkirišču pri kopališču

ob 9.00

Mestni park v Ljutomeru je ostanek nekdanjih obsežnih hrastovo-gabrovih gozdov ob reki Ščavnici. Še danes v njem rastejo impresivna drevesa hrasta doba, ki ponujajo dom in prehranjevalno okolje številnim gozdnim pticam.

Izlet je primeren za družine in začetnike.

SOB
3
DEC

**SPOZNAVANJE VODNIH
PTIC NA SOBOŠKI
KAMENŠNICI**

**Gregor Domanjko (informacije
in prijave na 031 340 399 ali
gregor.domanjko@gmail.com)**

na parkirišču pri gramoznici

ob 9.00

Spoznavali bomo vodne ptice na Soboški kamenšnici (Bakovski gramoznici) za megamarketom Tuš v Murski Soboti. Soboška kamenšnica je pomembno življenjsko okolje za številne vodne ptice. Obenem je »postajališče« za vodne ptice na njihovi selitveni poti na jug oz. zahod.

Izlet je namenjen predvsem mladim in začetnikom.

ŽVIŽGAVKA
(*Anas penelope*)
ilustracija: Jan Hošek

NED

11

DEC

SPOZNAVANJE PTIC V FAZANERII V MURSKI SOBOTI

Robi Gjergjek (informacije na 041 947 913, prijave na robi.gjergjek@gmail.com)

na parkirišču pred kopališčem

ob 9.00

Med sprehodom po parku Fazanerijski, ki je ostanek poplavnih gozdov ob reki Ledavi s hrasti izjemnih dimenzij, bomo spoznavali pogoste vrste ptic, ki pozimi ostanejo pri nas ali priletijo iz severnejših krajev. Izlet je še posebej primeren za začetnike. Ne pozabite na daljnogled in priročnik o pticah.

NED

4

DEC

SPOZNAVANJE PTIC V PARKU TIVOLI

Dare Fekonja (obvezna prijava na 041 513 440)

na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju

ob 9.00

Ko zima pokaže zobe, pticam v krmilnice nasujemo semena in opazujemo, katere se prihajajo hraniti. Tudi mi bomo pticam na sprehodu skozi mestni park privoščili kakšen priboljšek (prinesite s seboj pest sončničnih semen ali grobo zdrobljenih orehrov) in prav mogoče je, da nam bo katera jedla iz roke. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike. Sprehod organizira Prirodoslovni muzej Slovenije v sodelovanju z DOPPS.

NED

4

DEC

PTUJSKO JEZERO

Dominik Bombek (več informacij na 051 395 514)

na Ptujju pri mostu za pešce na desnem bregu Drave

ob 9.00

Na tradicionalnem zimskem sprehodu po nabrežju Ptujskega jezera bomo lahko opazovali različne vrste ponirkov, rac in galebov, med njimi tudi redkeje goste s severa. Izlet lahko tisti, ki januarja sodelujete pri štetju ptic na vodnih površinah, izkoristite za osvežitev poznavanja vrst vodnih ptic. Izlet je del projekta LIVEDRAVA (LIFE11 NAT/SI/882).

NED

18

DEC

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

Alenka Bradač (obvezna prijava na prireditve@arboretum.si do petka, 16. 12., do 12. ure)

zbirno mesto je pri vhodu v park

od 8.30 do 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero ptico. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje je brezplačno. Prosimo, da ob prijavi pripišete še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o morebitni odpovedi dogodka).

AKCIJE / DELAVNICE / STOJNICE

PLAVČEK
(*Cyanistes caeruleus*)
ilustracija: Jan Hošek

PET

14

OKT

DELAVNICA IZDELAVE KRMILNIC ZA PTICE

LJUBLJANA, prostori DOPPS na Tržaški 2

ob 18.00

Na delavnici bodo lahko udeleženci sestavili svojo krmilnico ter jo porbarvali po svojih željah.

Dogodek je še posebno primeren za začetnike in otroke, poskrbeli pa bomo tudi za okrepčilo z dobrotami ekološke kmetije iz okolice Ljubljane. Dogodek poteka v okviru projekta Evropski dan opazovanja ptic, ki ga podpira Mestna občina Ljubljana.

PET-PON

28-31

OKT

6. POMURSKI ORNITOLOŠKI VIKEND V ŠALOVCIH

Larisa Gregur (informacije in prijave na 051 364 012)

ob 18.00

Prosimo vas, da termine še enkrat preverite v Napovedniku na naši spletni strani www.ptice.si, kjer so podrobneje navedene tudi vsebine predavanj, izletov in akcij.

SRE
16
NOV

**DELAVNICA
»PRIBOLJŠKI ZA PTICE«**

**LJUBLJANA, prostori DOPPS
na Tržaški 2**

ob 17.00

Približuje se zima in ptice bodo vedno težje našle hrano. Če želite izvedeti, kako jim lahko pomagate, se nam pridružite na delavnici, kjer vam bomo pokazali, kako pripraviti različne priboljške ter krmišča. Udeležba na delavnici je brezplačna, končne izdelke pa boste lahko odnesli s seboj domov ter jih ponudili pticam, ko bo pritisnil mraz.

ČET-NED
24-27
NOV

**SEJEM NARAVA
IN ZDRAVJE**

**Gospodarsko razstavišče v
Ljubljani**

Namen sejma je spodbujanje ozaveščanja o zdravem načinu življenja ter povečevanje ekološke zavednosti. Znotraj sklopa Zelena sobivanje se predstavljajo različne naravarstvene organizacije, vključno z DOPPS.

SOB
12
NOV

**SREČANJE MLADIH
ORNITOLOGOV
SLOVENIJE**

**MARIBOR, Fakulteta za
naravoslovje in matematiko,
Koroška cesta 160, Maribor
(predavalnica 0.103)**

ob 9.00

Na družabnem dogodku bodo mladi ornitologi predstavili svoje ornitološko delo skozi vse leto. Vas zanima, kaj so mladi raziskovali in kakšne dogodivščine so doživeli na terenu? Pridružite se nam in jim prisluhnite. Hkrati vabimo tudi vse mlade ornitologe, da na dogodku predstavijo svoja ornitološka doživetja in raziskovalne naloge. Če želite sodelovati, vas prosimo, da nam to čim prej sporočite na e-naslov: tilen.basle@dopps.si.
Upamo, da se vidimo v čim večjem številu!

SOB
10
DEC

**STOJNICA »KRMLJENJE
PTIC POZIMI«**

pred Mestno hišo v Ljubljani

Ali je krmljenje ptic potrebno in zakaj? Kako, s čim in kdaj krmimo ptice? Odgovore na ta vprašanja bomo pojasnili na informativni stojnici, za vas pa smo pripravili tudi recept za pogačo, ki je naravi prijazna ter pticam slastna!
Dogodek poteka s podporo Mestne občine Ljubljana in v okviru projekta Ljubljana - Zelena prestolnica Evrope 2016.

SOB
17
DEC

**PREDBOŽIČNA DOPPSOVA
STOJNICA V MURSKI
SOBOTI IN LJUTOMERU**

**KOORDINIRA: Gregor
Domanjko (informacije na
031 340 399 ali spletni strani
DOPPS)**

KODEKS SLOVENSКИH ORNITOLOGOV

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- ▶ pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- ▶ pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ▶ ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- ▶ bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- ▶ vestno beleži vsa opazovanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- ▶ sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

ŠČINKAVEC
(*Fringilla coelebs*)
ilustracija: Jan Hošek

IZLET ZA MLADE ORNITOLOGE NA SLOVENSKO OBALO

Za sredo, **2. novembra 2016**, Zveza za tehnično kulturo Slovenije v sodelovanju z Društvom za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije načrtuje **celodnevni izlet na slovensko obalo**, natančneje v Naravni rezervat Škocjanski zatok in Krajinski park Sečoveljske soline. Organiziran bo avtobusni prevoz iz Murske Sobotice v Maribor, Celje, Ljubljano in Koper. Izlet bo potekal v sklopu potabornega druženja udeležencev letošnjega Mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora »Štrk 2016« in bo za udeležence tabora brezplačen. Lepo vabljeni vsi mladi ornitologi in tisti, ki šele stopate v svet raziskovanja in opazovanja narave.

Za izlet se lahko prijavite na naslov tilen.basle@dopps.si najkasneje do **24. oktobra 2016**, kjer boste prejeli tudi vse dodatne informacije in natančnejša navodila.

VID MALIH PTIC – NE TAKO OSTER KOT HITER

// prevod in priredba Barbara Vidmar

Lahko bi pričakovali, da je ptica, ki hitro šviga po svojem življenjskem okolju, sposobna zaznavati hitre spremembe. A bolj kot po tem so bile ptice doslej znane po svojem ostrem vidu. Skupna raziskava več univerz na Švedskem pa je dokazala, da majhne prostoživeče ptice pevke zaznavajo tudi spremembe v naravi veliko hitreje kot kateri koli drug vretenčar in več kot dvakrat hitreje kot človek.

POSKUS S SVETILKAMA JE PRINESEL PRESENETLJIVE REZULTATE

V raziskavah vedenja pri plavčku (*Cyanistes caeruleus*), belovratem (*Ficedula albicollis*) ter črnoglavem muharju (*F. hypoleuca*) so znanstveniki ugotavljali, koliko sprememb v določenem času je žival sposobna zaznati. Rezultate so zatem primerjali s prostorskim zaznavanjem oz. ostrino vida, ki jo merimo s številom podrobnosti na eno stopinjo vidnega polja.

Ujete prostoživeče ptice so raziskovalci izurili, da so dobile nagrado v obliki hrane, če so razločile med dvema svetilkama, od katerih je ena utripala, druga pa neprestano svetila. Frekvenco utripanja so potem pri prvi svetilki povečevali, dokler ptice niso več ločile obeh svetilk med seboj. Ta meja je bila med 129 in 137 Hz. Pri črnoglavem muharju je bila celo pri 146 Hz, kar je približno 50 Hz višje kot pri katerem koli vretenčarju. Meja pri človeku znaša povprečno 60 Hz in zato bi lahko rekli, da se pticam pevkam svet vrtil v počasnem posnetku v primerjavi s tem, kako ga vidimo mi.

LOV ŽUŽELK IN POBEG STA NAREKOVALA RAZVOJ VIDA

Že pred omenjeno raziskavo so se kresala mnenja o tem, ali imajo male in okretne prostoživeče ptice izjemno hiter vid, torej da zelo hitro zaznavajo spremembe v naravi. Zdaj je potrjeno, da plavčki in muharji vidijo hitreje, kot so prvotno predvidevali glede na njihovo velikost in metabolizem. To kaže na evolucijo hitrega vida pri teh vrstah. Razlago lahko iščemo v potrebah malih ptic, da med letom uzrejo in spremljajo objekte, ki se premikajo zelo hitro čez očesno mrežnico, npr. da med begom pred plenilci skozi grmovje dovolj zgodaj opazijo in se izognejo vejam. Še več, vse tri vrste ptic se prehranjujejo z žuželkami, ki jih morajo ujeti. Da jim to uspe, ni dovolj, da se namenijo žuželko ujeti, temveč morajo lov vnaprej načrtovati - ptica mora spremljati premikanje žuželke in predvideti njeno lokacijo v naslednjem trenutku.

Od vseh živali na Zemlji ima orel najostrejši vid. Razpozna lahko 143 vrstic v eni stopinji vidnega polja, medtem ko jih lahko človek le okoli 60. Razsežnost te razlike je skoraj enaka kot tista med hitrostjo vida človeka in črnoglavega muharja: 60 in 146 Hz. To pomeni, da je muharjev vid približno toliko hitrejši, kot je orlov vid ostrejši od človeškega. Hiter vid malih ptic pevk je torej evlucijska prilagoditev, ki je prav tako občudovanja vredna kot oster vid ptic ujed.

Da lahko **PLAVČEK** (*Cyanistes caeruleus*) pravočasno pobegne pred plenilci, mora imeti oster vid. Življenje pa mu rešuje tudi hitrost zaznavanja sprememb v naravi.

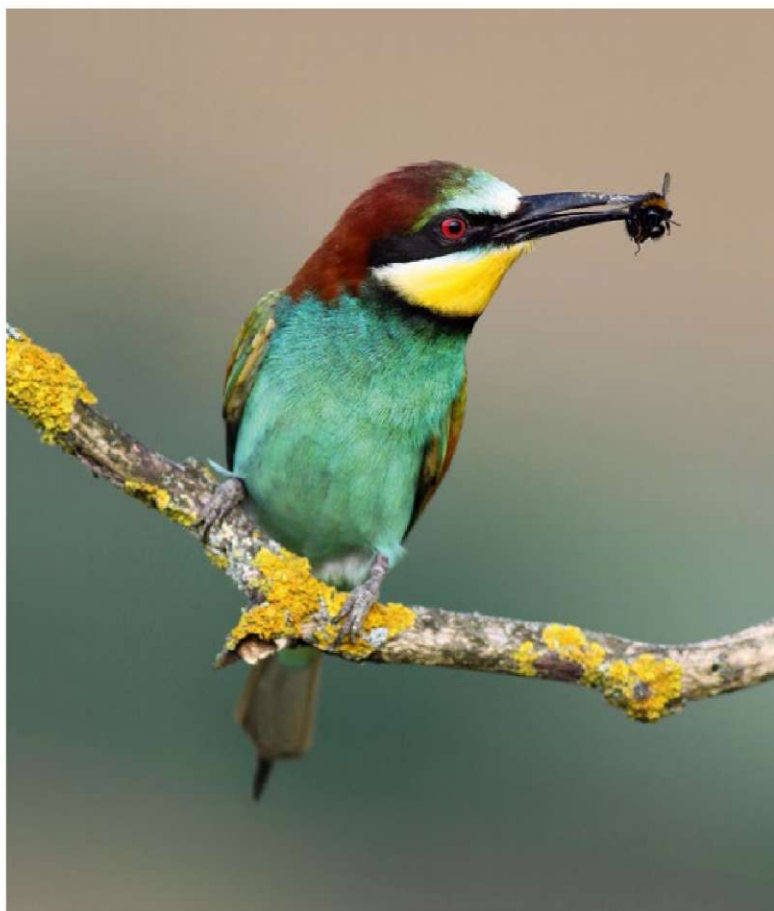
foto: Ivan Petrič

Vir:
[www.sciencedaily.com/
releases/2016/03/
16/0318144548.htm](http://www.sciencedaily.com/releases/2016/03/16/0318144548.htm)
(23. 5. 2016)

HRANA, ZMAGOVALEC JE HITREJŠI

Fotografiranje ptic med hranjenjem ali s plenom v krepkih je za vse fotografe vedno zelo zanimiv in privlačen motiv. Treba je le ujeti pravi trenutek, saj velikokrat možnosti za ponovitev ni. Zame kot fotografa je tudi to, da se ptica brezskrbno prehranjuje pred mojim objektivom, dokaz, da sem dobro skrit in da ptic ne vznemirjam.

Čebelar (*Merops apiaster*), ribji orel (*Pandion haliaetus*) in siva čaplja (*Ardea cinerea*) s plenom, vsi fotografirani v SV Sloveniji.

Fotografiranje ptic zame ni le fotografija, je tudi sprostitiv, hkrati pa preizkus potrpežljivosti in znanja.

ALEN PLOJ

študent Ekonomske poslovne fakultete Maribor

O FOTOGRAFIRANJU: Moja fotografska pot se je začela že v času analognih fotoaparatorov, s prihodom digitalnih pa se je moja ljubezen do fotografije le še povečala. Večina mojih fotografij je narejena z objektivom Canon 400mm f5/6.

Avtoportret (foto: Alen Ploj)

PEGASTA SOVA
(*Tyto alba*)
ilustracija: Mike
Langman / RSPB

Na letošnjem že 27. Mladinskem ornitološkem raziskovalnem taboru »Štrk 2016« smo skupaj z mladimi iz vse Slovenije raziskovali Pomurje. Na zaključni prireditvi v Polani, kjer smo bili nastanjeni, so mladi v petek, 1. julija predstavili svoje ugotovitve in dogodivščine. Prisluhnili so jim starši, sorodniki, vaščani in drugi ljubitelji ptic.

»Kot vsako leto je bilo tudi letos zanimanje za tabor izjemno. Prosta mesta za tabor na dan prijave so bila zasedena v dvanajstih urah, zato smo organizirali dodatno raziskovalno skupino in s tem omogočili udeležbo 28 mladim iz vse Slovenije,« je za medije povedal avtor prispevka Tilen Basle, vodja tabora.

Tako kot lani so nas tudi letos prijazno sprejeli v Lovenjakovem dvoru v Polani, ki je bil izhodiščna točka za petdnevno odkrivanje Goričkega, Murske ravnin, reke Mure in Slovenskih goric. Tabor smo na DOPPS letos organizirali v sodelovanju z Zvezo za tehnično kulturo Slovenije, ki nam je prijazno prikočila na pomoč.

RAZISKOVALI SMO POMURJE

// Tilen Basle

Udeleženci in mentorji
Mladinskega ornitološkega
tabora »Štrk 2016«
foto: arhiv DOPPS

»Mladinski ornitološki raziskovalni tabori so za mlade kot tudi starejše res posebni dogodki. Tukaj se spoznajo in družijo mladi s podobnim zanimanjem, hkrati pa je to za mnoge prvi korak v resno raziskovalno delo. Sam sem se udeležil prvega tabora leta 2001 v Dornberku (takrat sem bil star 12 let) in niti ne znam dobro povzeti, kaj vse je to pomenilo zame v prihodnjih letih. Tabori so najpomembnejši izobraževalni in družabni dogodki za mlade raziskovalce, kjer se kalijo nove vrste slovenskih naravovarstvenikov,« še dodaja Tilen.

Tabor je potekal med 27. junijem in 1. julijem 2016, delovalo pa je šest raziskovalnih skupin. Vsaka skupina se je čez dan posvetila svoji raziskovalni temi, ponoči pa so vse skupine raziskovale sove. Posebej zanimiva je bila skrivnostna in redka pegasta sova (*Tyto alba*), ki ji je vsaka skupina namenila kar veliko pozornosti. Mislite, da smo bili uspešni?

Na taboru so delovale spodaj navedene skupine pod vodstvom izkušenih mentorjev. Na spletni strani DOPPS si lahko ogledate predstavitve dela posameznih skupin v obliki posterjev, ki so jih mladi

pripravili za zaključno predstavitev.

- **Kdo prebiva na podstrešjih?** (mentorica Neža Kocjan)
- **Ptice Ledavskega jezera** (mentor Alen Ploj)
- **Ptice kmetijske krajine** (mentor Aleksander Kozina)
- **Rjavi srakoper** (mentorica Tanja Šumrada)
- **Vodne ptice Pomurja** (mentor Dejan Bordjan)
- **Črna in bela štoklja** (mentor Tilen Basle)

Redno skupinsko delo so spremljale dodatne sproščujoče aktivnosti, od katerih je največ pozornosti pritegnil nogomet. V lov za žogo so se pognala celo dekleta in fantom pokazala, da niso od muh! Otroci so igrali tako vneto, da so povsem pozabili na številne komarje, ki so se prišli gostit na igrišče.

Le kdo je lahko tako navdušen nad izbljuvki begaste sove? Mladi ornitologi, seveda!
foto: Tilen Basle

Neža Kocjan, mentorica skupine »Kdo prebiva na podstrešjih?«, je takole opisala svojo izkušnjo ob raziskovanju: »Naša skupina, v kateri so bili najmlajši udeleženci tabora, je iskala prebivalce podstrešij dvorcev in cerkva v Pomurju. Imeli smo priložnost opazovati mladiče pegaste sove v gnezdilnici, kar bo tako meni kot našim najmlajšim za vedno ostalo v spominu. Kolikokrat pa imamo priložnost opazovati mlade pegaste sove in to tako od blizu?«

Naravovarstveni nadzornik v Naravnem rezervatu Ormoške lagune v nastajanju Matjaž Premzl nas je po lagunah popeljal kar s traktorjem.

foto: Tilen Basle

Zadnji dan pred zaključkom tabora smo se vsi skupaj z avtobusom odpeljali na izlet ob reki Dravi. Obiskali smo Naravni rezervat Ormoške lagune v nastajanju ter Ormoško in Ptujsko jezero. V Ormoških lagunah je Matjaž Premzl otroke s traktorjem popeljal po rezervatu, Tanja pa jim je prikazala in pojasnila pomen naravi prijaznih produktov, ki lahko z nekaj dobre volje nastanejo v naravnem rezervatu in tako pripomorejo k njegovemu vzdrževanju. Otroci so imeli priložnost sami napolniti kakšno vrečko suhega bezga ter tako spoznati nastanek produktov še v praksi.

ter katere meritve je ob tem treba opraviti. Največ pozornosti je požel samec rjavega srakoperja (*Lanius collurio*), ki se je tik pred našim obiskom ujel v mrežo.

Najmlajši udeleženci so bili stari le osem let, vendar so pokazali izjemno zanimanje.
foto: Dejan Bordjan

«Mladinski tabor je dolgoletni društveni projekt, prek katerega so se za raziskovanje in varstvo ptic navdušile cele generacije ornitologov. Sama sem se ga letos po več letih znova udeležila kot mentorica. Tako udeleženci kot mentorji smo se imeli odlično in se veliko naučili drug od drugega. Po zaključku pa smo skupaj ugotavljali, kako bi si najbolj želeli, da bi bil tabor v prihodnjem letu še daljši,» je o vtisu s tabora povedala Tanja Šumrada.

Vrhunec obiska lagun je bil prikaz obročkanja ptic s strani našega dolgoletnega člana in starešine društva, Franca Bračka. Pojasnil je pomen obročkanja ptic ter v praksi pokazal, kako obročkamo ptice

Z željo Tanje in mladih so se strinjali tudi drugi mentorji in jo seveda podpiramo tudi vsi na društvu, zato bomo storili vse, da bo tabor prihodnje leto še daljši!

25. ZAPOREDNI POPIS KOSCA NA CERKNIŠKEM JEZERU

// Marjeta Cvetko

Notranjska sekcija DOPPS **KOSCA** (*Crex crex*) na Cerknškem jezeru spremlja že 25 let.

foto: **Darinka Mladenovič**

Kosec (*Crex crex*) je skrivnostna ptica, saj je največkrat ne vidimo, lahko pa slišimo oglašanje samcev. Če ste ponoči že kdaj slišali dvozložni »krrrek krrrek«, to ni bila žaba ali kakšen čuden stroj, ampak kosec. Kot selivec se iz afriških step in savan k nam vrača maja in tu ostaja do avgusta. Njegov gnezditveni prostor, suhi in močvirni travniki, pa je eno bolj ogroženih življenjskih okolij v Evropi. Že v 20. stoletju je njegova gnezditvena populacija v Evropi začela upadati. Razvoj industrije in modernega kmetijstva je s seboj prinesel izsuševanje močvirnih travnikov, zgodnjo košnjo in seveda pri tem uporabo strojev, kar je zmanjšalo uspešnost koščevega gnezdenja. Po letu 1976 je njegova populacija v Evropi upadla za 20 do 50 odstotkov, takšni so podatki iz leta 1996, ko je bil v okviru EU narejen akcijski načrt za kosca. Z ozaveščanjem ljudi in budnim spremljanjem populacij te vrste sedaj lahko govorimo o 1,3 do 2 milijona parov koscev v Evropi. Tudi mi sodelujemo pri tej uspešni zgodbi. Na Cerknškem jezeru, enem izmed

mednarodno pomembnih gnezdišč in prezimovališč redkih in ogroženih vrst ptic, poteka najdaljši kontinuiran popis te ogrožene ptičje vrste v Sloveniji.

LETOŠNJI JUBILEJNI POPIS

Tudi letos smo se člani Notranjske sekcije DOPPS in drugi ljubitelji narave prvi vikend v juniju zbrali v zgodnjih nočnih urah na Gorici. Tako kot že od začetkov popisa pred 25 leti nas je najprej v čebelnjaku pogostil dolgoletni član Notranjske sekcije in vnet popisovalec ptic Janez Dragolič. V jasni in topli noči se nas je zbralo devet popisovalcev, ki smo se ob 23. uri odpravili na sedem popisnih ploskev. Najbolj zagnani smo se dobili tudi po koncu popisa in si izmenjali vtise ter ugibali o skupnem številu koscev. Tokrat smo prešteli 58 pojočih samcev, kar je glede na prejšnja leta nekakšno povprečje, saj število koscev niha tudi glede na višino gladine vode Cerknškega jezera.

O ZAČETKIH POPISA

Zgodovina popisovanja kosca na Cerknškem jezeru sega v leto 1992. Takrat so pojoče samce v eni noči popisali v okviru ornitološkega raziskovalnega tabora. S popisom so nadaljevali tudi naslednje leto, saj je prav takrat potekala akcija »Kosec in Slovenija« v organizaciji DOPPS, ki je bil prvi vseslovenski popis kosca pri nas. Takrat so popisovalci našli največje število pojočih samcev, kar 101. Popis so opravili tudi leta 1994 z ustanovitvijo

Pri jubilejnem 25. popisu koscev na Cerknškem jezeru so sodelovali (z leve) Željko Šalamun, Kim Ferjančič, Tine Schein, Damijan Denac, Katarina Denac, Drago Telič, Marjeta Cvetko – organizatorka in Janez Dragolič – redni gostitelj v svojem čebelnjaku.

foto: **Slavko Polak**

Notranjske sekcije DOPPS, leto kasneje pa je postal ena od temeljnih akcij te sekcije z imenom »Crex Night«, ki poteka prvi vikend v juniju.

Skozi vsa leta popisov je številčnost kosca na Cerkniskem jezeru nihala, na kar je vplivalo tudi spreminjanje vodne gladine zaradi presihanja jezera. Ko je bilo vode veliko in je zalila tudi močvirne travnike, kjer kosci gnezdi, je bilo njihovo število manjše, in obratno, ko je bilo vode malo. Ves čas se je število gibalo med 50 in 80 pojočih samcev. Kot že omenjeno, po številčnosti zabeleženih pojočih samcev zbuja pozornost leto 1993, ko so popisovalci našli 101 kosca. Najmanj pa jih je bilo leta 2006 - 22 pojočih samcev.

V letih popisov se je dogajalo marsikaj. Včasih nam je zagodlo vreme z meglo, v kateri smo se izgubljali, ali pa je prekrizala načrte bližajoča se nevihta, ki je grozila z bliskanjem in grmenjem. Seveda pa so se dogajale tudi prijetne in nenavadne stvari. Sama se spominjam precej posebnega kosca, ki je pel na grmu sredi vode in ni nehal celo tedaj, ko sem ga osvetlila z baterijsko svetilko. Bil je neomajen v svoji nameri. Naš dolgoletni popisovalec, eden izmed ustanoviteljev Notranjske sekcije in njen večletni predsednik, Slavko Polak, je pred nekaj leti na popisu našel pritlikavo tukulico (*Porzana pusilla*), kar je bil prvi podatek za Slovenijo. Seveda niso bila redka srečanja z medvedom pa tudi z mladimi lisičkami sredi ceste. Spomnim se, da sem se na enem izmed popisov znašla med dvema lajajočima srnjakoma, kar je bila precej nenavadna izkušnja, saj mi ni bilo jasno, ali je to nevarno ali ne. Seveda bi o popisovalskih dogodivščinah lahko napisala še marsikaj, saj se jih je v 25 letih nabralo kar lepo število.

Z akcijo Crex Night bomo v prihodnjih letih nadaljevali, saj z rednim popisovanjem in podatki lahko pomembno vplivamo na ustrezno varovanje košcevnih gnezdišč, ki pa niso pomembna le zaradi te skrivnostne ptičje vrste, marveč tudi številnih drugih živalskih in rastlinskih vrst. Seveda se nam na akciji vedno lahko pridružite prvi vikend v juniju ob 22. uri pri čebelnjaku na Gorici na Cerkniskem jezeru.

Pred desetimi leti, 4. junija 2006, so udeleženci pred začetkom popisa lahko поблиže spoznali kosca, ki ga je v okviru telemetrijskih raziskav ujela biologinja Vesna Grobelnik.

foto: Slavko Polak

IZ ZBIRK
PRIRODOSLOVNEGA
MUZEJA SLOVENIJE

foto: Ciril Milnar Cic

Kačar

// Urška Kačar

Kačar (*Circaetus gallicus*) je danes pri nas redka vrsta, saj gnezdi le še v jugozahodnem delu države ter v okolici Cerknice. Pred okoli 100 leti je bilo njegovo gnezditveno območje veliko širše. Podatek o gnezdenju kačarja na Dolenjskem najdemo v ornitološki zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Preparirano jajce, ki ga je muzeju daroval J. Burger, je bilo najdeno 12. maja 1931 na Mali gori pri Ribnici. Danes je shranjen v oološki zbirki in nosi inventarno številko 4211 (stara inventarna številka 106). Z enakimi podatki je prav tako J. Burger muzeju podaril tudi zarodek te ptice. V zbirki je shranjen kot mokri preparat z inventarno številko 6488 (stara inventarna številka 1181). Zarodek verjetno pripada jajcu iz zbirke.

V ornitoloških zapisih najdemo podatke o gnezdenju te vrste tudi drugod po Sloveniji. Dr. Gvidon Sajovic v svojem delu *Ornitologični zapiski za Kranjsko v letih 1914 do 1916* piše o gnezdenju kačarja v Beli krajini. Dr. Othmar Reiser je v delu *Die Vögel von Marburg an der Drau* (1925) zabeležil opazovanje te ptice na območju Pohorja in najdbo mladega osebka 11. julija 1923 severno od kraja Groß- ali Dreikönigkogels (današnji Sv. Trije kralji). V knjigi navaja tudi najdbo ornitologa Eduarda Seidensacherja, ki je na hribu Vauč (današnji Bavč) južno od Celja 21. aprila 1863 našel kačarjevo jajce.

ZAKLJUČIL SE JE PROJEKT SIMARINE-NATURA

// Urška Koce

SREDOZEMSKI VRANJEK
(*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*)

foto: **Tone Trebar/**
www.naturephoto-tone.com

Sredozemski vranjeki so razširjeni le v Sredozemskem in Črnem morju. V severnem Jadranu se v velikem številu zbirajo v poletnem in jesenskem času.

Plitvo in z ribami bogato morje je namreč izjemno ugodno za njihovo prehranjevanje. Na treh prenočiščih ob našem morju se zbere tudi do 2.000 osebkov, kar je več kot desetina celotne populacije.

Konec maja se je zaključil projekt LIFE SIMARINE-NATURA, namenjen vzpostavitvi morskih območij Natura 2000 za sredozemskega vranjeka (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) v Sloveniji. Projekt je DOPPS vodil od septembra 2011, v partnerstvu z Ministrstvom za okolje in prostor ter Krajinjskim parkom Strunjan. O projektnih aktivnostih smo v Svetu ptic večkrat poročali, tokrat pa naj naštejemo le nekaj večjih dosežkov.

IZBLJUVKI VRANJEKOV VSEBUJEJO POMEMBNE INFORMACIJE

V okviru projekta smo izpeljali poglobljeno raziskavo o sredozemskih vranjkih v slovenskem morju, ki sta jo zaznamovali za slovensko ornitologijo kar dve pionirski metodi: GPS-telemetrija in popis morskih ptic po mednarodno uveljavljeni metodi ESAS (European Seabirds At Sea), ki se opravi s čolnom. Prvič smo naredili tudi raziskavo prehrane sredozemskih vranjekov na osnovi analize njihovih izbljuvkov.

Na osnovi analize izbljuvkov je bila prvič narejena raziskava prehrane sredozemskih vranjekov.

foto: **Borut Mavrič**

Reševanje zaoljenega **STROMOGLAVCA** (*Morus bassanus*)
foto: **U.S. Fish and Wildlife Service Southeast Region**

Namen projekta SIMARINE-NATURA so bile raziskave razširjenosti in ekologije sredozemskega vranjeka v slovenskem morju, kar je omogočilo opredelitev ključnih območij za njegovo varstvo pri nas.

Na osnovi teh podatkov smo zarisali meje novih morskih IBA (mednarodno pomembnih območij za ptice) in s tem predlagali dobrih 80 km² slovenskega morja za vključitev v omrežje Natura 2000. Na osnovi našega strokovnega predloga je Zavod za varstvo narave lanskega decembra Ministrstvu za okolje in prostor posredoval uradni predlog za razglasitev območja SPA Osrednji Tržaški zaliv. Predlog za dopolnitev uredbe o Naturi 2000 je trenutno v medresorskem usklajevanju, kjer se pripravljaja za sprejem na Vladi.

Ilustracija s hrbtne strani otroške slikanice o vranjeku Ariju

RAVNANJE S PTICAMI V PRIMERU RAZLITJA NAFTE

Izredno pomemben rezultat projekta je tudi Načrt ukrepanja ob pojavu zaoljenih ptic in drugih prostoživečih živali zaradi nenadnih onesnaženj z nafto in njenimi derivati. Le-ta bo vključen v državni Načrt zaščite in reševanja ob nesreči na morju. Seveda si vsi želimo, da protokol nikoli ne bo aktiviran, a če že, imamo v Sloveniji tudi že nekaj deset usposobljenih prostovoljcev za pomoč pri reševanju zaoljenih živali.

OZAVEŠČANJE LJUDI

Tehnični del projekta so še posebej obogatile izobraževalne dejavnosti (mladinski ornitološki tabor, predavanja in ekskurzije za šolarje, dijake in študente), kratki dokumentarni film ter različne publikacije. Med poljudnimi publikacijami je največ navdušenja požela simpatična otroška slikanica o vranjeku Ariju, k reviji pa tokrat prilagamo zgibanko, ki slikovito povzema ključne projektne vsebine. Uporabniki in upravljavci morskega prostora so postali bogatejši za priročnik o varstvu sredozemskega vranjeka in drugih morskih ptic v slovenskem morju, za vse radovedneže, ki želite izvedeti več o projektu, pa smo pripravili poročilo za laike. Vse publikacije so na voljo tudi v elektronski obliki v Galeriji (zavihek Publikacije) na spletni strani projekta (<http://simarine-natura.ptice.si>). Projektne vsebine pa so zaokrožile tudi po nekaj sejnih in razstavah, med katerimi želim še posebej omeniti znameniti britanski sejem opazovanja ptic »British Birdwatching Fair« ter razstavo o sredozemskem vranjeku in varstvu slovenskega morja v Prirodoslovnem muzeju Slovenije.

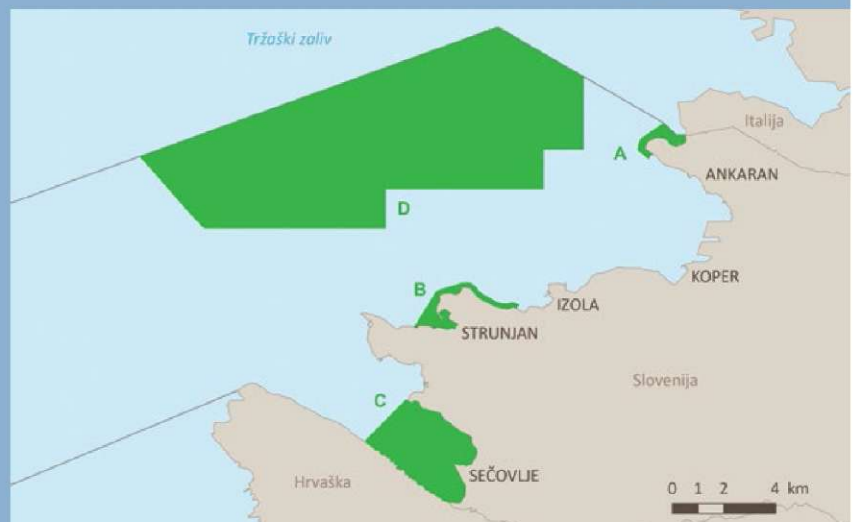
Hvala vsem, ki ste na kakršen koli način sodelovali pri projektu. Vaš prispevek je nenadomestljiv. Nekateri sadovi skupnega truda se bodo morda pokazali šele čez čas in upam, da bodo razveseljevali tudi vas. Osebnostno sem iskreno hvaležna tudi za vso podporo in razumevanje, ki sem je bila deležna kot koordinatorica projekta. Zahvala pa gre seveda tudi tistim, ki so prispevali finančna sredstva za uresničitev našega cilja: Evropski uniji za prispevek iz sredstev LIFE, Luki Koper ter občinam Koper, Izola in Piran.

Za sklep pa še obljuba: projekt bo dokončno dosegel svoj namen, ko bo novo območje Natura 2000 tudi uradno priznано. Obljubimo, da vas bomo o tem z največjim veseljem obvestili! Seveda pa se s tem naša prizadevanja za varstvo morskih ptic in morskega okolja v Sloveniji ne bodo končala.

OBMOČJA NATURA 2000
za sredozemskega vranjeka v slovenskem morju. V okviru projekta SIMARINE-NATURA je bilo opredeljeno novo območje SPA Osrednji Tržaški zaliv s površino 80 km², ki je še v postopku za uradno razglasitev.

(A - SPA Debeli rtič, B - SPA Strunjan, C - SPA Sečovljejske soline, D - SPA Osrednji Tržaški zaliv - predlog 2015)

Leta minevajo hitreje, kot si nas večina želi, dodaten opomnik v pisarni koordinatorjev popisa za slovenski indeks ptic kmetijske krajine (SIPKK) pa so fascikli, v katerih po letih hranimo terenske obrazce. Letos smo postavili na polico že deseti fascikel, čas od postavitve prvega pa je bliskovito minil. Z vidika samega popisa je to seveda zelo lepo spoznanje, saj je zbranih podatkov že toliko, da lahko zanesljivo izračunamo in prikažemo, kaj se dogaja s številčnostjo ptic v naši kmetijski krajini. Po dogovoru z ministrstvom smo letos zarisali 30 novih popisnih poti, ki potekajo po zemljiščih, katerih lastnik/upravljalca prejema posebno podporo za biotski pestrosti prijazno kmetovanje. Tako smo poleg skoraj 90 popisnih ploskev, ki jih redno popisujemo od leta 2008 (nekatere od 2007), popisali še 30 dodatnih, torej skoraj 120 ploskev! Trenutno potekata digitalizacija ter analiza podatkov, zato nove rezultate lahko pričakujete v prihodnji številki Sveta ptic. Brez strokovno podkovanih prostovoljcev bi bila izvedba takšne akcije seveda nemogoča, zato se vsem prostovoljcem in njihovim razumevajočim družinam prav lepo zahvaljujemo.

Že 10. popis ptic kmetijske krajine

// besedilo: Jernej Figelj, foto: Miha Krofel

»Fotoavtomat« je v korist ljudi in ptic

// besedilo in foto: Damijan Denac

Obiskovalci prostorov DOPPS v Ljubljani na Tržaški cesti 2 ste že gotovo opazili novost v našem vhodnem steklenem delu pred avlo. To je avtomat za fotografiranje ali »fotoavtomat«. Avtomat je last podjetja Actal, d.o.o., s katerim je DOPPS sklenil sporazum v obojestransko korist. Od vsake fotografije DOPPS namreč prejme 1 EUR za varstvo ptic, kar je napisano že na samem avtomatu, sporočilo o tem pa je natisnjeno tudi na listu s fotografijami. Fotografiranje za dokumente ima po novem torej tudi izobraževalno in podporno naravovarstveno vlogo. Želimo si čim večjega obiska tega avtomata, kar glede na Upravno enoto v neposredni bližini ne bi smel biti problem.

Zasaditev rumenega blatnika

// besedilo: ekipa NRŠZ, foto: Štefka Krivec

Ob graditvi infrastrukture za obisk smo v Škocjanskem zatoku naredili tri večje sladkovodne mlake: ob centru za obiskovalce, ob učni poti v bližini hleva in ob osrednji opazovalnici. Na slednjo se odpira tudi podvodni pogled iz kletnih prostorov opazovalnice. Brežine ob mlakah smo zadnje jesen in zimo zasadili s sadikami črne jelše (*Alnus glutinosa*) in vrbovja (*Salix* sp.). Zasaditev je bila uspešna, mlake pa so se zarasle tudi s trstičjem. V letošnjem letu smo poskrbeli še za zasaditev z vodnim rastlinjem, in sicer z vrsto vodne lilije – rumenim blatnikom (*Nuphar luteum*), ki bo še dodatno popestril videz naravnega rezervata.

Ob posredovanju in prijazni pomoči predstavnikov Agencije republike Slovenije za okolje (ARSO) iz Kopra in Kočevja smo pridobili sto korenin rumenega blatnika iz struge reke Rinže v Kočevju, kjer je bilo poskrbljeno za čiščenje in sanacijo vodotoka. Korenike rumenega blatnika smo v začetku septembra 2016 zasadili v vseh treh omenjenih sladkovodnih mlakah.

Zasaditve vegetacije v Škocjanskem zatoku so predvidene v Načrtu upravljanja Naravnega rezervata Škocjanski zatok za obdobje 2015-2024. Načrt zasaditve je v sodelovanju z ekipo NRŠZ pripravil botanik Josip Otopal, ki že vrsto let nadzoruje in sodeluje pri vsaki zasaditvi.

Ornitološki Mozart

// besedilo: ekipa NRŠZ

Tisti, ki se niste mogli udeležiti otvoritve Naravnega rezervata Škocjanski zatok 2. marca letos in bi želeli videti utrinek glasbenega programa – ornitološko obarvanega Papagena in Papagene iz Mozartove Čarobne piščali, ki sta ga izvedla naša člana Petra Vrh Vrezec in Al Vrezec, si lahko posnetek ogledate na Youtube.

Škocjanski zatok na koledarju IUCN

// besedilo: Nataša Šalaja, foto: Matevž Lenarčič

Poleti nas je prijetno presenetila vest o edinstveni promociji DOPPS in Naravnega rezervata Škocjani zatok! Naša glavna opazovalnica s turkizno »polinezijško« okolico bo krasila IUCN-jev namizni koledarček, s katerim se promovira evropsko-azijski del zavarovanih območij. Svetovna zveza za varstvo narave (IUCN) je namreč med pomembne projekte v Evropi uvrstila tudi graditev objektov v NRŠZ. Avtor fotografije je Matevž Lenarčič.

Film o reki Dravi doživel premiero

// besedilo: Tilen Basle, foto: Jure Novak

V Mariboru smo premierno predstavili naš najnovejši kratki dokumentarni film z naslovom »Reka Drava – darilo narave za vse generacije«. Film prikazuje zgodbo reke Drave, kot jo pomnijo naši predniki, pa vse do danes, ko je njena podoba precej drugačna. V dokumentarcu je prikazan trud mnogih organizacij in posameznikov za ohranitev in naravi prijazno upravljanje struge Drave, ki upošteva tako vidik poplavne varnosti kot varstva narave in postavlja nove smeri razvoja ob reki.

Film je nastal v sklopu projekta LIVEDRAVA, Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji (LIFE11 NAT/SI/882). Aktivnosti za nastanek filma so potekale že ob pričetku projekta leta 2012 in so se razvijale skupaj s projektom vse do poletja 2016, ko je bilo snemanje zaključeno. Premierno je bil film predstavljen v petek, 16. septembra, v GT22 v Mariboru. Dogodka se je udeležilo 60 ljudi, odziv pa je bil enkratno! Ob tej priložnosti bi se zahvalili vsem udeležencem in gledalcem ter vsem, ki ste pomagali pri ustvarjanju filma in izvedbi petkovega dogodka.

Tisti, ki ste zamudili premiero, si lahko film v slovenski ali angleški različici ogledate na spletni strani projekta LIVEDRAVA, livedrava.ptice.si. Vabljeni k ogledu!

Priročnik o varstvu morskih ptic v slovenskem morju

// besedilo: Urška Koce

V okviru projekta SIMARINE-NATURA je luč sveta ugledal priročnik o varstvu sredozemskega vranjeka (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) in drugih morskih ptic v slovenskem morju, ki je namenjen uporabnikom in upravljavcem morskoga prostora v Sloveniji. V prvem delu priročnika (avtorica dr. Urška Koce) so predstavljena morska območja Natura 2000 za ptice (SPA) v slovenskem morju, varovane vrste ptic na območjih, potencialni vplivi človekovih dejavnosti na sredozemskega vranjeka na območjih ter priporočila DOPPS za njihovo upravljanje in varstveni ukrepi, ki so bili vključeni v Operativni program upravljanja območij Natura 2000 v Sloveniji 2015-2020. Osrednjo vsebino o območjih SPA v slovenskem morju dopolnjujeta splošno poglavje o Naturi 2000 in poglavje o merodajni zakonodaji. V drugem delu priročnika (avtorica Bojana Lipej) je predstavljen Načrt ukrepanja

ob pojavu zaoljenih ptic in drugih prostoživečih živali v primeru razlitja nafte in njenih derivatov v morje, ki ga je v okviru projekta SIMARINE-NATURA izdelala skupina strokovnjakov s področja civilne zaščite, ornitologije, veterine, pomorstva in varstva okolja. V priročniku so predstavljeni vplivi naftnih razlitij na morske ptice in drugo morskovo favno, splošna načela reševanja zaoljenih živali, aktivacija Načrta ukrepanja in vloga prostovoljcev pri reševanju zaoljenih prostoživečih živali. Priročnik je natisnjen v 750 izvodih. Brezplačni izvod lahko naročite na e-mail ursa.koce@dopps.si. Priročnik je prosto dostopen tudi v elektronski obliki na spletni strani projekta SIMARINE-NATURA (<http://simarine-natura.ptice.si>) v Galeriji (zavihek Publikacije).

Projekt SIMARINE-NATURA (LIFE10NAT/SI/141) sofinancira Evropska unija iz sredstev LIFE.

Ptice v spreminjajočem se svetu

// besedilo: Primož Kmecl, foto: EBBC

V mestu Halle (Nemčija) je od 5. do 9. septembra 2016 potekala 20. konferenca EBCC (European Bird Census Council - Evropski svet za census ptic). Konferenco s podnaslovom "Ptice v spreminjajočem se svetu" je organizirala Zveza nemških avifavnistov (DDA) ob podpori nemškega ornitološkega društva (DO-G). Dogodek poteka vsake tri leta, na njem pa sodelujejo raziskovalci, varstveni ornitologi in organizatorji monitoringa pretežno iz Evrope, vendar se ga navadno udeleži kar nekaj udeležencev tudi iz drugih delov sveta. Konferenco je duhovito in učinkovito povezoval predsednik EBCC Ruud Foppen ob pomoči moderatorjev iz vrst

sodelujočih ornitologov. Potekala je v mirnem in prijetnem okolju Univerze Halle-Wittenberg. Iz našega društva sem se konference udeležil tudi sam ter pripravil dva referata. Tematika konference je bila izjemno raznolika, poudarek pa je bil na metodologiji in rezultatih monitoringov, razlogih za spremembe populacij, razširjenosti evropskih vrst ptic, učinkih varstvenih politik, uporabi novih tehnologij pri monitoringu in razvoju različnih indikatorjev iz podatkov monitoringov. V okviru konference je bila organizirana tudi posebna delavnica, na kateri je bil predstavljen napredek pri delu na Evropskem atlasu gnezdilic (EBBA 2).

Stop netrajnostni bioenergiji!

// besedilo: Tanja Šumrada

DOPPS se je udeležili javnega posvetovanja o prihodnji politiki EU na področju bioenergije, ki ga je februarja objavila Evropska komisija. Skupaj z drugimi evropskimi partnerji BirdLife smo poudarili, da trenutna raba bioenergije v EU ni trajnostna, zato bi morale pristojne institucije in države nujno izboljšati zakonodajo in pripraviti nove ukrepe. Z izrazom bioenergija sicer označujemo energijo, ki se za namene proizvodnje goriv, elektrike, ogrevanja in hlajenja pridobiva iz različnih bioloških materialov. Čeprav sodi med potencialno zanimive obnovljive vire energije, pa trenutno njena proizvodnja tako v EU kot tudi drugod po svetu, zlasti v tropskih območjih in ZDA, močno škoduje okolju in ekosistemom.

Nagrada risarskega natečaja Pomlad prihaja! gre v Slovenijo

// besedilo: Barbara Vidmar, risba: Vanesa Bezljaj

»Čudovite! In veliko jih je bilo!« S temi besedami lahko še najbolj natančno opišemo letošnji risarski natečaj Pomlad prihaja! z naslovom »Moja lastovka«, saj je glavni koordinator projekta, OTOP s Poljske, po pošti in prek interneta prejel več kot 600 risb. Med vsemi deli, ki so jih prispevali mladi iz celotne Evrope, pa je žirijo najbolj navdušila prav risba Vanese Bezljaj, ljubiteljice ptic iz Slovenije. Zmagovalka, ki je svoje navdušenje nad pticami pokazala tudi na risbi lastovke, ko zajema vodo med letom, je za nagrado prejela daljnogled podjetja Opticon.

Letošnjo sezono projekta Pomlad prihaja! v Evropi pa smo s prvim poletnim dnevom zaključili z natančno 91.330 podatki o opazovanih petih znanilkah pomladi, ki ste jih lahko vnašali na spletni strani www.springalive.net. S 162 zabeleženimi opazovanji se je Slovenija tudi tokrat uvrstila med prvo deseterico držav glede na število prebivalcev. Evropskim državam, ki sodelujejo v projektu, se je letos pridružila še Albanija, sicer pa je pri navduševanju otrok nad pticami poleg 367 prostovoljcev sodelovalo tudi več kot 2.000 učiteljic in učiteljev.

Čeprav je na naši polobli minilo že kar nekaj mesecev od konca pomladi, pa še vedno lahko spremljate, kje se zadržujejo ptice selivke, ki se že počasi vračajo na prezimovališča v Afriki. Njihova opazovanja namreč na spletni strani projekta Pomlad prihaja! beležijo afriški otroci in nam tako omogočajo vpogled v njihovo življenje tudi zdaj, ko so daleč stran od nas.

Trendi 39 vrst ptic kmetijske krajine

// besedilo: Primož Kmecl, foto: Katarina Denac

Avgusta letos nas je dosegla pomembna novica - v ugledni reviji *Conservation Letters* je bil v objavo sprejet članek o vplivu kmetijsko okoljskih ukrepov in evropske naravovarstvene zakonodaje na trende pogostih vrst ptic v kmetijski krajini. Študijo je izdelala skupina raziskovalcev, ki je vključevala tudi raziskovalce več partnerjev BirdLife International. Pokazala je, da imajo sicer kmetijsko okoljska plačila v okviru skupne kmetijske politike (CAP) in evropska naravovarstvena zakonodaja (posebna območja varstva - SPA in vključitev vrst na Aneks I Ptičje direktive) pozitiven vpliv, a ne zadosten, da bi kompenziral katastro-

falne vplive intenzifikacije kmetijstva. Raziskovalci so analizirali trende 39 vrst ptic kmetijske krajine v obdobju od 1981 do 2012 na območju celotne Evropske unije. V tem obdobju so imele te vrste negativen trend, ki ga je naravovarstvena politika sicer ublažila, a ne dovolj za obrat trenda. Študija je tudi pomemben znak za Evropsko komisijo, da je treba preveriti, ali CAP ustrezno izpolnjuje zadane cilje. Članek je dosegljiv na povezavi: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/conl.12292/abstract?campaign=wolacceptedarticle>

V le 17 letih bomo presegli prag 2 °C povišane globalne temperature

// besedilo: Primož Kmecl, foto: Ljubica Zemljak

Kraj kot nalašč za umirjene počitnice - ozka gorska dolina in majhna vasica v Nacionalnem parku Gran Paradiso. V stenah so se spreletavali brkati seri (*Gypaetus barbatus*), okoli vasice pa je bilo slišati rezke žvižge svizcev. Vendar s počitnicami ni bilo nič - konec maja 2016 so se tukaj na intenzivni delavnici o prilagoditvah naravovarstvenih aktivnosti na klimatske spremembe zbrali predstavniki 15 evropskih BirdLife-partnerjev, predstavnika evropske pisarne BirdLife International ter predstavnik skupine ENCA (interesna skupina za klimatske spremembe). Delavnico sta organizirala partnerja iz velike Britanije (RSPB) in Italije

(LIPU). Moderatorji so najprej postregli s streznitvijo - klimatske spremembe potekajo hitro - v le 17 letih bomo presegli prag 2 °C povišane globalne temperature; prek tega praga nam grozijo drastične okoljske spremembe. Delo je potekalo v petih sklopih: komunikacija in politika varstva, financiranje, razvoj partnerjev, projekti in znanost. V sklopu delavnice so raziskovalci univerze v Pavii organizirali terensko ekskurzijo, kjer so predstavili svoje raziskave vplivov klimatskih sprememb na živali, predvsem na kozoroge in ptice. Na delavnici je bil sprejet okviren načrt skupnih projektov v zvezi s klimatskimi spremembami, posamezni partnerji pa so tudi predstavili primere dobrih praks. Možni projekti so npr. delo na prilagoditvah in odpornosti Natura 2000 območij proti različnim katastrofalnim dogodkom, kot so poplave, suše, dvig morske gladine itd., ter komunikacijski projekti v zvezi s tem.

Štorklja Pavle že globoko v Afriki

// besedilo in foto: **Tomaž Mihelič**

Pavle je že tretja bela štorklja (*Ciconia ciconia*) iz okolice Grosupljega, ki smo jo za spremljanje selitvene poti opremili z GPS-sledilno napravo. Lani sta iz gnezda v Banatu poleteli Zuri in Fortuna, letos pa je iz na novo postavljenega gnezda med Ponovo in Malo vasjo poletel Pavle. Mlada štorklja je ime dobila v spomin na dolgoletnega obročkvalca ptic, med njimi tudi belih štorkelj, Pavleta Štirna, ki je žal preminil v letošnjem letu. Gnezditve štorkelj na novem podstavku ob Mali vasi smo bili izredno veseli, saj gre za prestavljeno gnezdo iz središča Ponove vasi. Kljub temu da se pri tovrstnih posegih zelo potrudimo, dobimo pravo potrditev šele ob uspešni gnezditvi. Letos so se iz gnezda speljali trije mladiči in Pavleta nam je uspelo opremiti z GPS-GSM-sledilno napravo, ki večkrat dnevno beleži natančno lokacijo ptice.

Podobno kot se je zgodilo lani z mladičema iz gnezda v Ponovi vasi, se je tudi Pavle na pot odpravil brez staršev, saj je z ostalima dvema mladičema območje Grosupljega zapustil 26. avgusta, starša pa sta bila 2. septembra še vedno v okolici gnezda. V tem času je bil Pavle že v Turčiji. Do južnega Egipta je izbiral skoraj enako pot, kot sta jo lani Zuri in Fortuna, ter sredi septembra že priletel v Sudan. Selitveno pot Pavleta lahko spremljate tudi vi, in sicer prek spletnega naslova: <http://ptice.si/2016/08/fortuni-se-je-pridruzil-pavle/>, kjer boste seznanjeni tudi s kratkimi povzetki novosti, ki se dogajajo na področju selitve vseh belih štorkelj iz tega območja. Srečno pot, Pavle!

»Galebi in čigre, dobrodošli tudi v letu 2017!«

// besedilo: **Tilen Basle**, foto: **Damijan Denac**

Kot vsako jesen mnogo let zapored smo se tudi to oboroženi z grabljami, vilami, mačetami, motornimi žagami, sekirami, strižno kosilnico in čolnom odpravili na Ptuj na jesensko čiščenje gnezditvenih otokov. V letošnji prostovoljni akciji je sodelovalo 18 prostovoljcev, ki so v dobrih šestih urah očistili zarast na štirih otokih. Za prihodnjo gnezditveno sezono so tako pripravili približno 3.000 kvadratnih metrov površin, ki so primerne za gnezdenje rečnega galeba (*Chroicocephalus ridibundus*) in navadne čigre (*Sterna hirundo*). V letošnjem letu je na otokih gnezdilo več kot 800 parov rečnih galebov in približno 80 parov navadnih čiger. Z veseljem in malce nestrpnosti jih pričakujemo že v naslednjem letu. Pa varno pot na jug, na sever ali kamorkoli vas zanesejo peruti!

Akcijo smo opravili v okviru projekta LIVEDRAVA, Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji (LIFE11 NAT/SI/882).

REČNI GALEB

(*Chroicocephalus ridibundus*)

ilustracija: **Jan Hoše**

Predstavili projekte LIFE

// besedilo in foto: **Damijan Denac**

Ministrstvo za okolje in prostor je 16. septembra 2016 na Gozdarskem inštitutu Slovenije organiziralo dogodek z novinarsko konferenco, ki je bil namenjen predstavitvam LIFE-projektov ter spodbujanju njihovega prijavljanja. Različni izvajalci LIFE-projektov so na stojnicah s promocijskimi gradivi, filmi, brošurami in izdelki predstavljali izvirne prakse varstva narave in okolja pri nas s finančnim mehanizmom LIFE. Manjkal ni niti izvrsten izobraževalni tovarnjak podjetja ZEOS. Z največ projekti se je predstavil DOPPS, saj smo doslej zaključili tri (Obnova in ohranjanje habitatov in ptic v naravnem rezervatu Škocjanski zatok, Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca (*Crex crex*) v Sloveniji, Vzpostavitev morskih območij Natura 2000 za sredozemskega vranjeka v Sloveniji), uresničujemo pa še enega (Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji). Da je bilo dogajanje na naši stojnici res živo, pa sta izvrstno poskrbeli naši dragi prostovoljki Manca Velkavrh in Nina Lozej. Hvala!

digi- talne fotografije

Potrebuješ slike za dokumente?

Sedaj jih lahko hitro in poceni dobiš kar na fotoavtomatu v Tobačni v Ljubljani. Slike dobiš takoj in samo za 5 evrov. Pa še to, z nakupom slik prispevaš 1 evro za varstvo slovenskih ptic. Za točno lokacijo avtomata obišči www.fotoavtomati.si. Supeeer!

- slike za dokumente samo 5 €
- hitro, enostavno in poceni
- lokacija: stavba DOPPS pri lokalu ZOO

Uštimaj se lepo!

BLIŽA SE PTIČARIADA 2016

// besedilo: **Tilen Basle**

Letošnja Ptičariada bo na Primorskem, na območju slovenske Istre, in sicer v soboto, 8. oktobra 2016. Tekmovalni del bo potekal dopoldan, srečanje ptičarjev, torej družabni del Ptičariade, pa v popoldanskem času. Tekmovanje seveda ni pogoj za srečanje, zato pridite, veseli vas bomo!

TEKMOVALNI DEL

Tako kot vsa leta doslej se bodo skupine pomerile v dveh disciplinah: številu opazovanih in številu fotografiranih vrst. Skupino morajo sestavljati vsaj trije člani. Omejitev navzgor je samo posredna, saj se morajo prevažati z enim vozilom in na terenu delovati kot skupina. Izbira taktike je seveda prosta, a bo letos zaradi zelo raznolikega tekmovalnega poligona zelo pomembna. Zaključek tekmovalnega dela bo popoldne v prostorih centra za obiskovalce Naravnega rezervata Škocjanski zatok, kjer bo razglasitev rezultatov s podelitvijo zmagovalnih majic.

Letošnji tekmovalni del bo zelo resen, saj se nekatere skupine že spoznavajo s tekmovalnim poligonom.

foto: **Barbara Mihelič**

DRUŽABNI DEL

Srečanje po tekmovanju je namenjeno vsem članom in prostovoljcem društva. Malo je trenutkov, ko se lahko srečamo, in jeseni, ko je terenov za ptice manj, je to najlažje. Tisti, ki boste dopoldne tekmovali, ne potrebujete spodbude, zato je vabljeni tudi vsi drugi, da se nam pridružite. Druženje bo letos v centru za obiskovalce Naravnega rezervata Škocjanski zatok, kjer bo mogoče tudi prespati.

Zaradi lažje organizacije dogodka vas prosimo, da se do petka, 7. oktobra 2016 do 12.00, prijavite pri Tilnu Basletu na naslov tilen.basle@dopps.si. Ob prijavi prosim sporočite ime tekmovalne skupine ter imena in velikosti majic posameznih članov skupine. Vsem tistim, ki se boste prijavili v tekmovalni del, bomo pravočasno poslali natančna navodila. Zdaj si torej rezervirajte čas in za Ptičariado navdušite še kakšnega od svojih kolegov!

Nadzor na projektu LIVEDRAVA

// besedilo in foto: Damijan Denac

Vsakega izvajalca projekta LIFE, pa naj bo kratek ali dolg, finančno skromen ali zajeten, najmanj enkrat čaka obisk organa nadzora iz Evropske komisije. Na projektu LIVEDRAVA se je to zgodilo med 23. in 24. avgustom 2016. V našem primeru je organ nadzora kar Evropska komisija (EC) sama, saj se je projekt začel leta 2012, ko je bila to še praksa, in potem tako ostane do konca projekta. V zadnjem času namreč sama komisija ne opravlja več nadzora projektov LIFE, temveč to počne t.i. EASME (The Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises). Nas sta obiskali vsebinska nadzornica Muriel Drukman in finančna Päivi Rauma, obe predstavnici EC. Prvi dan smo poročali o delu na projektu v prostorih DOPPS v Ljubljani, tam je vzporedno potekal nadzor financ. Naslednji dan se je nadzor nadaljeval na terenu, kjer smo si podrobno ogledali predvsem renaturacijo lagun, rečnih rokavov in prodišč ter infrastrukturo za obiskovalce na Ptujskem jezeru. Pri nadzoru so sodelovali vsi partnerji projekta – VGP Drava, VGB Maribor, Mestna občina Ptuj, prav tako so bili z nami predstavnik občine Ormož in v lagunah tudi nekdanji direktor TSO, gospod Jurij Dogša. Nadzor EC je bil deležen tudi precejšnjega lokalnega medijskega odmeva, saj sta komisarki dali izjave tako za Radio Prlek kot lokalno kabelsko TV. Ob tej priložnosti smo več o projektu, posebej o lagunah, povedali medijem tudi sami. Nadzor

smo uspešno prestali, delo na projektu poteka po načrtih. Edina večja stvar, na katero so nas opozorili, da jo moramo še urediti, kar pa smo vedeli tako že sami, je povečati dotok vode v lagune, saj z obstoječimi gladinami ne uresničujemo vseh ciljev renaturacije. Gre za projektantsko napako, v postopku pa je že pridobivanje dovoljenj za postavitev dodatnega sistema in problem torej aktivno rešujemo.

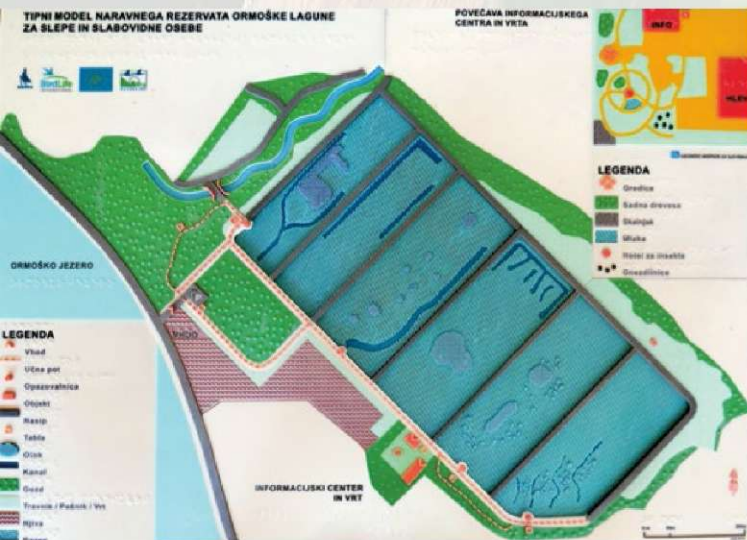

Ptujska opazovalnica odprta za javnost

// besedilo in foto: Damijan Denac

Ornitološka opazovalnica na Ptujskem jezeru je odprta za javnost. Opazovalnica je veličastna, pogled z nje na Ptujsko jezero pa seže naravnost v kolonijo navadnih čiger (*Sterna hirundo*) in črnoglavih galebov (*Larus melanocephalus*), ki so tukaj letos začeli gnezdit v večjem številu. Konstrukcija je bila zgrajena v projektu LIVEDRAVA; to je bilo delo Mestne občine Ptuj, pri čemer je intenzivno sodeloval tudi DOPPS. Za všečen dizajn je vsekakor treba pohvaliti Arhitekturni biro Ravnikar Potokar, ki si je opazovalnico zamislil. Zaplete in težave pri graditvi, kar je pač sestavni del takšnih posegov, bomo s časom pozabili, opazovalnica pa bo ostala in služila namenu. Opazovalnica je opremljena z določevalnimi tablamami in preglednicami vrst. Obisk toplo priporočamo! Oktobra je načrtovana otvoritev s strani ministrice Ministrstva za okolje in prostor, gospe Irene Majcen.

Maketa za slepe dokončana

// besedilo: Damijan Denac, foto: Dominik Bombek

V prejšnji številki Sveta ptic smo poročali o izdelavi tipnega modela lagun za slepe. Model je bil dokončan 23. avgusta 2016 in smo ga že prenesli v Ormoške lagune. Tam je na voljo slepim in slabovidnim obiskovalcem, da si lahko predstavljajo območje in se na njem orientirajo. Ker je maketa izdelana v barvah, z njo tudi videči dobijo popolnoma drugačno predstavo o celotnem območju lagun. Upamo, da bomo vsem obiskovalcem z maketo še bolj približali lagune. Tudi izdelovalec makete, Geodetski inštitut Slovenije, je objavil novico na svojem FB-profilu.

Seminar učiteljev biologije

// besedilo in foto: Damijan Denac

V Ormoških lagunah smo 18. junija 2016 gostili prav posebno skupino obiskovalcev. Obiskali so nas učitelji biologije v okviru seminarja Ohranjanje mokrišč za našo prihodnost, ki sta ga organizirali Minka Vičar iz Zavoda RS za šolstvo in Vanja Debevec iz Parka Škocjanske jame. Izobraževanje je eno najpomembnejših orodij naravovarstva, zato smo veseli, če lahko naše delo podrobno predstavimo učiteljem, ki vsakodnevno pri učencih in dijakih širijo obzorja o pomenu varstva narave.

Gimnazija Vič v Ormoških lagunah

// besedilo in foto: Damijan Denac

Začetek šolskega leta je 2.a razred Gimnazije Vič iz Ljubljane izkoristil za terensko delo na Štajerskem. V petek, 2. septembra 2016, so že zjutraj obiskali Ormoške lagune, kjer so se zadržali vse do kosila. Obisk je obsegal terenski ogled po celotni učni poti z uporabo opazovališč, podrobno spoznavanje naravovarstvenih praks in postopka renaturacije na t.i. vrtu rezervata in v začasni raziskovalni postaji, kjer so si ogledali še dokumentarni film o Dravi. Manjkali niso niti bivoli, ki smo jih na ta vroči dan zmotili pri obveznem hlajenju v blatni kopeli. Ker se žal nismo mogli ohladiti tako kot bivoli, smo na koncu z vsesplošnim odobravanjem sprejeli odločitev profesorice za matematiko Vanje Špelko, ki je organizirala ekscurzijo za dijake, da med 12. in 13. uro izpustimo načrtovano puljenje rastlin na otoku za čigre v lagunah. Pa naj kdo reče, da učiteljice matematike ne poznajo milosti! V lagunah opravimo precej vodenj učencev in dijakov različnih šol, zato jih lahko medsebojno tudi primerjamo. Dijaki Gimnazije Vič so si po vedenju, odnosu in znanju zaslužili čisto petico! Žal mi je samo, da nisem slikal njihovega impozantnega dvonadstropnega avtobusa v lagunah. A zagotovo bodo še prišli!

PREŽIVETJE - KRUTI DEL NARAVE

// Mirko Gaberšek

Tokrat sem bil priča nenavadnemu dogodku ...

Naključje ali ne, pot nas je marca letos vodila v italijansko pokrajino Emilijo-Romanjo in priložnost smo imeli en teden raziskovati mesto Forli. Peti dan smo med dopoldanskim raziskovanjem mesta zašli v mestni park Franco Agosto. Park, ki se razteza ob obrobju mesta na 26 hektarih in ga na eni strani obdaja reka Montone, precej spominja na krajinski park Tivoli, vendar po njem ne skačejo veverice, temveč kunci in mogoče tudi kakšen zajec. Park je bogat s pticami, saj smo v njem opazili rjasto kozarko (*Tadorna ferruginea*), malo gos (*Anser erythropus*), vodomca (*Alcedo atthis*) idr. ter tudi sivo čapljo (*Ardea cinerea*), ki se je sprehajala ob ribniku, polnem rib in želv. Sicer je park namenjen predvsem sprehajalcem in rekreaciji.

ilustracija: Jan Hošek

Po kosilu smo se vrnili v park in ob ribniku opazili lep fotografski motiv – sivo čapljo in njen odsev v vodi. Potem ko smo jo nekaj časa slikali, se je ptica sklonila in zgrabila plen. Kunca! Dvignila ga je in odnesla stran. Nadaljnji potek dogodka smo spremljali 11 minut, v katerih je nastalo 209 podrobnih fotografij (več na <http://www.naizletu.si/2016/18-03-16.html>). Ko je siva čaplja zgrabila plen, ga je najprej namočila v vodo. Pri tem se je plen sunkovito otresal in cvlil, nato ga je plenilka prijela čvrsteje, z večjim delom kljuna. Postopek namakanja v vodo je ponavljala do utopitve plena, čemur je sledilo zaužitje. Po dogodku je čaplja še malo počakala, mi pa tudi, saj nas je zanimalo, ali jo bo po tako velikem zalogaju »konec«, a to se ni zgodilo.

Kakorkoli že je bil ta dogodek krut, je to resničen del narave. Pogosto se ne zavedamo, da le tako živali preživijo, kar je popolnoma naraven cikel preživetja.

NA KUKAVIČJI SLEDI

// Vid Potočnik

KUKAVICA
(*Cuculus canorus*)
foto: Dušan Klenovšek

Bilo je sredi pomladi. Z daljnogledom in beležko sem se odpravil na daljši sprehod v mariborski gozd Stražun. Kot ponavadi sem prišel v gozd brez kakšnega posebnega cilja, saj ponavadi le sledim neznanim oglašanjem. Nekaj časa sem se brezciljno sprehajal in oprezal za čim, kar bi pritegnilo moje zanimanje. Nenadoma pa sem zaslišal nezamenljivi *ku-ku*. To je bila moja prva letošnja kukavica (*Cuculus canorus*).

V mnogih priročnikih sem zasledil, da je kukaviče oglašanje pogosto slišano, ptico pa vidimo le redko. Odločil sem se torej, da jo poskusim najti.

Po daljšem pasu gozda sem le s težavo prečkal polje, preraslo s plevelom. Potem sem se moral ustaviti pred potočkom. Nisem ga mogel preskočiti, saj je bilo na obeh straneh veliko mokrega in mehkega blata, ki bi se vsekakor vdrlo pod težo telesa. Stopil sem korak bliže in ... blato pod eno nogo je popustilo, tako da sem se znašel z njo v vodi. Bilo je nadvse neprijetno, a kljub temu me je še mikalo kukaviče petje, ki je vabilo. Nisem obupal, ne glede na premočene čevlje. Naredil sem velik ovinek skozi gozd, da sem prišel do mostu, kjer sem lahko varno prečkal potoček. Z glavne gozdne poti sem zavil na stransko in nekaj časa blodil po ozkih potkah. Oglašanje je postajalo glasnejše in kmalu sem lahko natančno določil drevo, na katerem je sedela kukavica. A takoj je spet nastopila težava - drevo je bilo obkroženo z gostim in neprehodnim rastjem, skozi katero pa se nisem hotel plaziti.

Spomnil sem se spet stavka iz knjige, da kukavico le redki vidijo, in že sem bil na tem, da odneham. Prehodil sem še nekaj metrov, če bi pot slučajno zavila do drevesa, a žal ni. Razočarano sem se vrnil do mesta, od koder sem imel lep razgled na gosto krošnjo drevesa, in kar naenkrat sem jo zagledal! Čepela je na edini veji, ki je štrlela od drevesa in ni bila olistana. Nekaj minut sem jo lahko očarano opazoval. Nato pa sem zadovoljen odšel proti domu, da bi se končno lahko posušil.

SIVA ČAPLJA (*Ardea cinerea*) je v mestnem parku uplenila kunca.

foto: **Mirko Gaberšek**
(www.Nalzetu.Si™)

KAM NAJ POSTAVIM KRMILNICO?

// prevod Petra Vrh Vrezec

Krmilnico bodo ptice najpogosteje obiskovale od oktobra do aprila, ko je v naravi manj hrane.

foto: **Darinka Mladenovič**

Če želite hraniti ptice na krmilnici, ni treba imeti vrta. Hrana bo privabljala ptice tudi na okenski polici bloka. Preden krmilnico postavite, razmislite o naslednjem:

- **Mirno mesto:** Če je le mogoče, krmilnico postavite na najbolj mirno okno, da ptic ne bo motil stalni vrvež prometa in ljudi.
- **Odprto in varno:** Ptice morajo dobro videti na vse strani, da so varne pred plenilci, ko se hranijo. Krmilnica ne sme stati ob ograjah, živih mejah in drevesih, kjer imajo mačke dobro skrivališče in od tam lahek dostop do ptic.

- **Zaščita:** Krmilnica naj ne bo izpostavljena prehladnemu vetru ali močnemu soncu poleti.

- **Razgledna točka:** Manjši grm ali drevo približno dva metra od krmilnice daje ptici varno mesto, da se razgleda in prepriča, ali se je varno prehranjevati na krmilnici.

Tudi če postavljate krmilnico na vrtu, morate zagotoviti varno mesto in po možnosti manjši grm v bližini za razgledno mesto. In ne pozabite – krmilnica naj bo dobro vidna skozi okno, da boste lahko uživali ob pogledu na ptice, ki se bodo prišle hraniti!

Vir: <http://www.rspb.org.uk/makeahomeforwildlife/advice/helpingbirds/feeding/birdtables>

GNEZDENJE V BLIŽINI KONČNEGA PLENILCA: PREDNOST ALI SLABOST?

// Špela Granda in Anita Hari

ČRNOGLAVI MUHAR
(*Ficedula hypoleuca*)
foto: Clive Dodd

V času gnezdenja so manjše ptice pevke in njihovi mladiči še posebej izpostavljeni plenilcem. Pred njimi se lahko poskusijo zaščititi po principu »sovražnik mojega sovražnika je moj prijatelj«, torej z gnezdenjem v bližini končnega plenilca - tistega na vrhu prehranjevalne verige, ki varuje ptico pred manjšimi plenilci. Pri izbiri takega življenjskega prostora pa se ptica lahko pošteno ušteje. Lahko se namreč zgodi, da tudi manjši plenilci mislijo podobno in se zadržujejo blizu končnega plenilca, saj se s tem zavarujejo pred lastnimi, nevarnejšimi plenilci. Na vprašanje, ali je gnezdenje v bližini končnega plenilca za ptico pevko prednost ali slabost, je poskušala odgovoriti skupina finskih raziskovalcev.

RAZISKAVE V GNEZDILNICAH

V raziskavi so želeli ugotoviti, ali je črnohlavi muhar (*Ficedula hypoleuca*) varnejši pred manjšimi plenilci, kot so podlasica, kuna, veverica, šoja (*Garrulus glandarius*) in detel, če gnezdi v bližini kozače (*Strix uralensis*). Na izbranem območju na zahodu Finske so v treh zaporednih letih postavljali gnezdilnice za črnohlavega muharja blizu mest, kjer je gnezdila kozača, in na območjih brez kozače. S pregledovanjem gnezdilnic so ugotavljali, ali je v njih prišlo do plenjenja, in določili vrsto plenilca, kjer je bilo to mogoče.

Kozače agresivno branijo svoja gnezda in plenijo številne manjše plenilce, ki ogrožajo ptice pevke. Le redko plenijo same ptice pevke in še redkeje njihova gnezda, zato se zdi opisana naveza med kozačo

(končnim plenilcem) in muharjem (ptico pevko) dokaj smiselna. A zgodba le ni tako črno-bela.

VPLIV VOLUHARIC NA PLENJENJE ČRNOGLAVEGA MUHARJA

Med raziskavo so ugotovili, da povezave med kozačo, črnohlavim muharjem in manjšimi plenilci niso tako enostavne, kot so predvidevali. Izkazalo se je, da imajo v tej zgodbi pomembno vlogo voluharice (*Microtidae*), ki so glavna prehrana kozače. Ko je voluharic veliko, kozače manj plenijo drugo vrsto plena. Z vidika črnohlavega muharja je to slabo. Muhar ima večjo korist od kozače, kadar je voluharic malo, oziroma je njihova populacija v upadu in je kozača primorana loviti drug plen, torej manjše plenilce, ki ogrožajo muharja. Zaradi cikličnega nihanja števila voluharic skozi leta ima lahko muhar eno leto korist od gnezdenja v bližini končnega plenilca, naslednje leto pa je lahko ta naveza v njegovo škodo.

MANJŠA KORIST OD PREDVIDENE

Na splošno je bilo na območjih blizu kozač uplenjenih več muharjevih gnezd kot na območjih brez kozače. Visoka stopnja plenjenja gnezd in manjša legla muharjev kažejo na to, da je bližina gnezda kozače povezana z relativno visokim tveganjem za plenjenje, vsaj v okviru razdalj od sovjega gnezda, ki so jih preverjali v raziskavi. Niti več plenjenja manjših plenilcev v času nizke gostote voluharic za muharje ni pomenilo občutne prednosti. S temi izsledki je bila hipoteza o nižji stopnji plenjenja na območju končnega plenilca ovržena.

Vir:

MOROSINOTTO, C., THOMSON, R. L., HÄNNINEN, M. & KORPIMÄKI, E. (2012): Higher nest predation risk in association with a top predator: mesopredator attraction? - *Oecologia* 170(2): 507-515.

JESENSKA PRODAJNA AKCIJA DOPPS

Pričetek: 1. 10. 2016

Zaključek: 30. 12. 2016 oziroma do razprodaje zalog

V ponudbi so obstoječi in novi izdelki, ki bodo razveselili vas in vaše najdražje:

- stenski koledar 2017
- bombažne majice, torbe in nahrbtniki
- igra Spomin
- mali priročnik Ptice Slovenije (ponatis)
- knjiga Doživeti Škocjanski zatok
- izdelki za pomoč pticam
- darilni kuponi (članstvo DOPPS, jahanje v NRŠZ)
- in še mnogo več!

Prodajna mesta:

- **Center za obiskovalce v NR Škocjanski zatok:** Sermin 50, Koper v odpiralnem času (vse dni v tednu, razen ob ponedeljkih)
- **Pisarna DOPPS:** Tržaška 2, Ljubljana, ob delavnikih med 9 in 14. uro, ob telefonskem naročilu tudi z možnostjo kasnejšega prevzema
- **Stojnice, sejmi:** podrobnejše termine in lokacije spremljajte na www.ptice.si

Podrobnejše informacije bodo od 1. oktobra 2016 dalje objavljene na spletni strani www.ptice.si.

na triglav

po papir

MOORIM

✓ BREZLESNI PAPIRJI	✓ FOTOKOPIRNI PAPIRJI
✓ BARVNI PAPIRJI	✓ EMBALAŽNI KARTONI
✓ STRUKTURNI PAPIRJI	✓ PREVLEČNI PAPIRJI
✓ METALIZIRANI PAPIRJI	✓ SAMOKOPIRNI PAPIRJI
✓ RECIKLAŽNI PAPIRJI	✓ PAUS
✓ SAMOLEPILNI PAPIRJI	✓ KUVERTE
✓ ENOSTRANSKO PREMAZNI	✓ VREČKE
✓ OBOJESTRANSKO PREMAZNI	✓ IN ŠE MNOGO DRUGEGA ...

Triglav papir d.o.o.
Zvezna ulica 2a
1000 Ljubljana

01 520 27 30
01 520 27 32

info@triglav-papir.si

www.triglav-papir.si

več na www.triglav-papir.si

*Tiskano na NEO GLOSS